วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2563): 85–118
© 2020 Journal of Social Sciences, Naresuan University: JSSNU
Recieved: 2 Jul. 2019; Revised: 11 Sep. 2019; Accepted: 27 Sep. 2019

การเมืองของการยอมรับ: โครงการทฤษฎีสังคมของแอ็กเซล ฮอนเน็ต

สุรัช คมพจน์[1]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้ศึกษาโครงการทฤษฎีสังคมของแอ็กเซล ฮอนเน็ตที่มุ่งจัดวางปทัสถานให้กับทฤษฎีวิพากษ์สังคมบนฐานของ “การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับ” (struggle for recognition) ผ่านการคลี่ให้เห็นถึง 1) เส้นทางความคิดของฮอนเน็ตจากการขบคิดและประเมิน “ความเป็นสังคม” ในทฤษฎีสังคมของขนบความคิดทฤษฎีวิพากษ์แห่งสำนักแฟรงก์เฟิร์ตรุ่นแรก สืบเนื่องมาจนถึงนักทฤษฎีสังคมร่วมสมัยในปรัชญาความคิดของมิแชล ฟูโกต์ (Michael Foucault) และเยอร์เก้น ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) ดังที่ปรากฏใน *The Critique of Power* ของเขา 2) จากนั้นฮอนเน็ตก็มุ่งนำเสนอทฤษฎีสังคมตามแนวทางของตนเองโดยจัดวางบนฐานของมโนทัศน์ว่าด้วย “การยอมรับ” (recognition) ที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาความคิดของเฮเกล (G. W. F. Hegel) และนำไปสู่ 3) คำอธิบายสถาปัตยกรรมและแบบแผนภายในของเนื้อหาว่าด้วย “การยอมรับ” และพยาธิสภาพที่ขัดขวางไม่สามารถทำให้การยอมรับเป็นไปได้ในความคิดของฮอนเน็ตเองดังที่ปรากฏใน *The Struggle for Recognition*

คำสำคัญ: แอ็กเซล ฮอนเน็ต การยอมรับ การต่อสู้ ปทัสถาน การวิพากษ์

[1] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ สำนักวิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ Email: <skhompot@gmail.com>

Journal of Social Sciences, Naresuan University, Volume 16 Number 1 (January–June, 2020): 85–118
© 2020 Journal of Social Sciences, Naresuan University: JSSNU
Recieved: 2 Jul. 2019; Revised: 11 Sep. 2019; Accepted: 27 Sep. 2019

Politics of Recognition: The Social Theory of Axel Honneth

Surat Khompot[2]

ABSTRACT

This research article investigates Axel Honneth's social theory project that attempts to locate normative idea and practice on the basis of "struggle for recognition." To do so, the research unfolds three issues. First, as shown by his *The Critique of Power,* the research reveals Honneth's intellectual journey, which is a result of the reconsideration and revaluation of the idea of "the social" in the tradition of critical theory of the Frankfurt school and contemporary social theory of Michel Foucault and Jürgen Habermas. Second, the research describes that Honneth then proposes in *The Struggle for Recognition* his own social theory on idea and practice of recognition influenced by of Hegel's early Jena writings. Third, the research illustrates that Honneth's social theory leads to the explanation of the normative contents of recognition that contains its architectonics and patterns, including pathological side–effects that make recognition impossible.

Keywords: Axel Honneth, Recognition, Struggle, Norms, Critique

[2] Lecturer at of Political Science, School of Political Science and Laws, Walailak University Email: <skhompot@gmail.com>

เกริ่นนำ: แอ็กเซล ฮอนเน็ตกับความเป็นสังคมในประวัติศาสตร์ทฤษฎีวิพากษ์สังคม

ด้วยข้อพิจารณาทางประวัติศาสตร์ของทฤษฎี (a history of theory) และความพยายามที่จะคลี่คลายประเด็นปัญหาใจกลางของทฤษฎีวิพากษ์สังคม (a clarification of the central problems of a critical social theory) ฮอนเน็ตได้แบ่งผลงาน *The Critique of Power* ของเขาออกเป็น 2 ส่วน *ส่วนแรก*เป็นการชี้ให้เห็นถึงความเป็นประวัติศาสตร์ของทฤษฎีวิพากษ์สังคมผ่านประเด็นว่าด้วย 1) ปัญหาใจกลางของทฤษฎีวิพากษ์สังคมที่เปิดฉากขึ้นมาโดยแม็กซ์ ฮอร์คไคเมอร์ (Max Horkheimer) ในฐานะผู้อำนวยการของสถาบันฯ ในโครงการแรกเริ่มของ “สถาบันเพื่อวิจัยสังคม” (Institute for Social Research) โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการอันสืบเนื่องมาจากเป้าหมายในโครงการทางปรัชญาความคิดของคาร์ล มาร์กซ์ที่มุ่งปลดปล่อยมนุษย์ออกจากสภาวะการครอบงำ ผ่านงานชิ้นสำคัญของเขาคือ “Traditional and Critical Theory”[3] (Honneth, 1991, pp. 5–31) ปัญหาใจกลางดังกล่าวคือประเด็นปัญหาที่ว่า *นักทฤษฎีวิพากษ์สังคมจะสร้างกรอบมโนทัศน์ในการวิเคราะห์สังคมที่สามารถทำความเข้าใจและอธิบายได้ทั้งโครงสร้างการครอบงำทางสังคมและสามารถระบุแหล่งที่มาทางสังคมเพื่อก้าวข้ามการครอบงำนั้นไปพร้อมกันได้อย่างไร* จากนั้นก็นำไปสู่การคลี่คลายปมปัญหาดังกล่าวร่วมกันของ Adorno and Horkheimer (2002) ดังที่ปรากฏในงาน *Dialectic of Enlightenment* (Honneth, 1991, pp. 32–56) ตลอดจนทฤษฎีสังคมที่ปรากฏใน *Negative Dialectic* และ *Aesthetic Theory* ของอดอร์โน่ (Honneth, 1991, pp. 57–96) ทั้งนี้ ฮอนเน็ตลงท้ายการประเมินความพยายามที่จะตอบปัญหาใจกลางของทฤษฎีวิพากษ์ของทั้งฮอร์คไคเมอร์และอดอร์โน่ไว้ว่า ทั้งคู่ต่างก็ไม่สามารถที่จะกอบกู้ปัญหาใจกลางของทฤษฎีวิพากษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่สามารถวิเคราะห์ความเป็นสังคม (incapacity of social analysis) ได้ เพราะต่างก็มีข้อเสนอที่เป็น “ทางตัน” (*aporias*) ให้กับการวิพากษ์เหตุผลและตัวทฤษฎีวิพากษ์สังคมเอง

[3] งานชิ้นนี้ถือเป็นหมุดหมายสำคัญของทฤษฎีวิพากษ์สังคมแห่ง “สถาบันเพื่อวิจัยสังคม” ซึ่งต่อมารู้จักกันในนาม “ทฤษฎีวิพากษ์” (Critical Theory) และ “สำนักแฟรงก์เฟิร์ต” (The Frankfurt School) ขณะที่ผลงานอีกชิ้นสำคัญซึ่งพัฒนามาจากปาฐกถาที่ฮอร์คไคเมอร์ได้ให้ไว้ในวาระที่เข้าดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการของ “สถาบันเพื่อวิจัยสังคม” อย่างเป็นทางการ (inaugural address) ในปี 1931 คือ “The Present Situation of Social Philosophy and the Tasks of an Institute for Social Research” (Horkheimer, 1993, pp. 1–14)

อย่างไรก็ตาม ทางตันข้างต้นไม่ใช่การสิ้นสุดหรือจุดจบของทฤษฎีวิพากษ์สังคม หากแต่ทางตันดังกล่าวได้กลายสภาพมาเป็นปริศนา (puzzle) ที่ชักนำฮอนเน็ตไปสู่การแสวงหารากฐานให้กับการวิพากษ์ตามแบบฉบับของตนเอง ความพยายามในการแสวงหารากฐานให้กับการวิพากษ์ดังกล่าวได้พาฮอนเน็ตเดินทางไปสู่ส่วนที่สองของหนังสือซึ่งในความเห็นของฮอนเน็ตแล้วเป็นปรัชญาความคิดที่สามารถฟื้นฟูคำอธิบายว่าด้วย “ความเป็นสังคม” (the social) อันเป็นสิ่งที่ขาดหายและกลายเป็นทางตันของทฤษฎีวิพากษ์สังคมในปรัชญาความคิดของฮอร์คไคเมอร์และอดอร์โน่ ขึ้นมาใหม่ได้นั่นคือ 2) การสำรวจปรัชญาความคิดของนักทฤษฎีสังคมร่วมสมัยผ่านทฤษฎีว่าด้วยอำนาจของมิแชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) และปัญหาว่าด้วยปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์ผ่านทฤษฎีการกระทำเชิงสื่อความของเยอร์เก้น ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) ตลอดจนคุณูปการและข้อจำกัดในปรัชญาความคิดของนักคิดทั้งสองตามลำดับ

1. ปัญหาใจกลางของทฤษฎีวิพากษ์สังคมและการคลี่คลายปมปัญหา: ฮอร์คไคเมอร์และอดอร์โน่กับการไม่สามารถวิเคราะห์ความเป็นสังคมได้ (Incapacity of Social Analysis)

ฮอนเน็ตเริ่มต้น *The Critique of Power* ด้วยการประเมิน*ความมุ่งหมายแรกเริ่ม*ของทฤษฎีวิพากษ์สังคมผ่านการศึกษาปรัชญาความคิดของนักทฤษฎีวิพากษ์แห่งสำนักแฟรงก์ เฟิร์ตรุ่นแรกอย่างฮอร์คไคเมอร์ ความมุ่งหมายแรกเริ่มดังกล่าวสืบทอดมรดกความคิดจากมาร์กซ์ในการมุ่งปลดปล่อยมนุษย์จากการครอบงำผ่านการวิพากษ์เหตุผล (Critique of Reason) ภายใต้สภาพการณ์ทางสังคม–ประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนไปกล่าวคือ การวิพากษ์เหตุผลในความหมายของมาร์กซ์ไม่สามารถถูกจำกัดได้เพียงแค่ภายใต้เงื่อนไขของการวิพากษ์จิตสำนึกแบบปรัชญาจิตนิยม (idealism) ดังที่เคยเป็นมาก่อนหน้า เพราะจิตสำนึกปรากฏตัวออกมาภายใต้เงื่อนไขที่มนุษย์ดำรงอยู่ทางสังคม–ประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเมื่อคิดถึงประวัติศาสตร์และสังคมในความหมายของการผลิตและการผลิตซ้ำตัวมนุษย์เองผ่านเงื่อนไขเชิงวัตถุสภาพ (material condition) อันเป็นผลมาจากแรงงานทางสังคมของมนุษย์ (social labor) ความมุ่งหมายแรกเริ่มดังกล่าวของฮอร์คไคเมอร์เป็นทั้งการให้ความชอบธรรมทางทฤษฎีและการประกาศจุดยืนทางการเมืองของทฤษฎีวิพากษ์สังคมด้วยวิธีการศึกษาที่มีคุณสมบัติสำคัญอย่างน้อยที่สุดในสามประการ ประการแรก คือ ความพยายามที่จะตอบคำถามทางปรัชญาสำคัญ ๆ อย่าง “ปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตทางเศรษฐกิจของสังคม พัฒนาการทางจิตวิทยาของบรรดาปัจเจกบุคคลและความ

เปลี่ยนแปลงในพื้นที่ของวัฒนธรรม" (Horkheimer, 1993, p. 11) โดยบูรณาการเข้ากับกระบวนการค้นคว้าและวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์สมัยใหม่ซึ่งมีลักษณะสหวิทยาการ[4] ประการที่สอง คือความพยายามก้าวข้ามขีดจำกัดของการวิเคราะห์สภาพสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ของลัทธิมาร์กซ์ดั้งเดิมซึ่งวิเคราะห์สภาพสังคมโดยมุ่งเน้นไปที่ปัจจัยการผลิตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ประการที่สามคือ ความพยายามที่จะแจกแจงชุดความสัมพันธ์ที่ทำให้การผลิต ผลิตซ้ำและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่เป็นไปได้ (Held, 1990, p. 33)

ความมุ่งหมายแรกเริ่มในทฤษฎีวิพากษ์สังคมของฮอร์คไคเมอร์ได้ถูกเปิดเผยผ่านผลงานทางทฤษฎีชิ้นสำคัญอย่าง "Traditional and Critical Theory" (Horkheimer, 1972, pp. 188–243) ผลงานชิ้นนี้มุ่งวิพากษ์การศึกษาสังคมด้วยวิธีการศึกษาหรือทฤษฎีที่มีสำนึกแบบกระฎุมพี ซึ่งในผลงานชิ้นนี้เรียกว่า"ทฤษฎีแบบจารีต" (traditional theory) อันหมายถึงทฤษฎีที่วางอยู่บนกิจกรรมหรือปฏิบัติการภายใต้ระบบการแบ่งงานกันทำในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมของนักวิชาการหรือปัญญาชนที่เกิดขึ้นท่ามกลางกิจกรรมอื่น ๆ ของสังคมโดยพยายามที่จะวางตัวเป็นกลาง (impartial) มุ่งมาดปรารถนาที่จะทำให้องค์ความรู้ของตนเองปลอดจากคุณค่า (value-free) ต่อความเป็นไปของโลกทางสังคมภายใต้อิทธิพลและสำนึกในการศึกษาสังคมด้วยแนวทางของ "วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ" (natural sciences) แต่กลับไม่ได้ตระหนักถึงความเชื่อมโยงของทฤษฎีกับปฏิบัติการของทฤษฎีดังกล่าวในแง่มุมทางสังคมในความหมายที่ถูกพิจารณาภายใต้แนวทางของการวิพากษ์เศรษฐศาสตร์การเมืองที่พิจารณาบนพื้นฐานของมโนทัศน์ว่าด้วยแรงงาน (labour) อันเป็นเรื่องของกระบวนการของการครอบงำธรรมชาติ (domination of nature) ของมนุษย์ สำหรับฮอร์คไคเมอร์แล้ว สำนึกดังกล่าวทำให้องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นมาจาก

[4] ข้อสังเกตที่น่าสนใจซึ่งฮอนเน็ตได้ให้ไว้ในบทความ "Horkheimer's Original Idea: The Sociological Deficit of Critical Theory" (Honneth, 1991, pp. 5–31) ก็คือ เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายของสถาบันวิจัยฯในการบูรณาการการวิเคราะห์สังคมเข้ากับการวิพากษ์สังคม บรรดาปัญญาชนนักวิชาการซึ่งได้ถูกเชื้อเชิญมาทำงานร่วมกันดังกล่าวต่างก็ได้รับมอบหมายให้ทำงานภายใต้ระบบของการแบ่งงานกันทำของสถาบันวิจัยฯ เช่น ฟรีดริช พอลล็อก (Friedrich Pollock) รับผิดชอบทางด้านเศรษฐศาสตร์ในความหมายของเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบมาร์กซ์ ฟรันซ์ นอยมันน์ (Franz Neumann) และอ็อตโต้ เคิร์ชไฮเมอร์ (Otto Kirchheimer) รับผิดชอบทางด้านกฎหมาย เอริก ฟรอมม์ (Erich Fromm) และเฮอร์เบิร์ต มาร์คูเซอ (Herbert Marcuse) รับผิดชอบทางด้านจิตวิทยาและจิตวิเคราะห์ ส่วนอดอร์โน่ และ เลโอ เลอเวนธาล (Leo Löwenthal) รับผิดชอบทางด้านทฤษฎีวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างปัญญาชน (ในฐานะที่เป็น knowing และ acting subject) กับโลกทางสังคมที่ถูกศึกษา (ในฐานะที่เป็น object ของการศึกษา) มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การนำเสนอโลกทางสังคมที่เต็มไปด้วยภาพลวงตาโดยไร้ซึ่งพัฒนาการและความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์

ในทางกลับกัน ทฤษฎีวิพากษ์ที่ฮอร์คไคเมอร์เสนอได้ยืนยันถึงด้านที่เชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์ทางสังคมและคำนึงถึงภารกิจทางประวัติศาสตร์ของทฤษฎี กล่าวคือ เมื่อพิจารณาบนฐานของการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตโดยรวมแล้ว แม้การผลิตทฤษฎีวิพากษ์ซึ่งวางอยู่บนกิจกรรมเชิงวิพากษ์ (critical activities) จะต้องถูกพิจารณาด้วยมาตรฐานเดียวกันกับการผลิตทฤษฎีอื่น ๆ เพราะเป็นกิจกรรมทางสังคมประเภทหนึ่งเช่นเดียวกันหากแต่ความแตกต่างระหว่างทฤษฎีแบบจารีตกับทฤษฎีวิพากษ์นั้นอยู่ที่ “คุณลักษณะทางปรัชญา” (philosophical moment) ของทฤษฎีวิพากษ์ กล่าวคือ ปรัชญายืนยันถึงความสามารถของตัวเองในการวิพากษ์ในความหมายที่ปรัชญาเป็นสิ่งที่สามารถเข้าถึง “องค์รวม” หรือ “สิ่งที่เป็นทั้งหมด” (totality) ของกิจกรรมทางสังคมได้ (Benhabib, 1986, p. 153) ในแง่นี้ ทฤษฎีวิพากษ์ที่ฮอร์คไคเมอร์เสนอจึงเป็นทฤษฎีที่มีหน้าที่ทางสังคมทั้งในการวิเคราะห์กลไกการทำงานด้านต่าง ๆ ของสังคมและมีภารกิจในการวิพากษ์สังคมเพื่อที่จะค้นหาพลังทางสังคมที่สามารถปลดปล่อยมนุษย์ออกจากความอยุติธรรมและความไร้เหตุผลที่สังคมเหล่านั้นได้ผลิตขึ้นมาเพื่อครอบงำมนุษย์ได้

ในความเห็นของฮอนเน็ต เดิมทีทฤษฎีวิพากษ์สังคมของฮอร์คไคเมอร์วางอยู่บนสามสาขาวิชาหลัก กล่าวคือ เศรษฐศาสตร์การเมืองแบบมาร์กซ์ จิตวิทยา และการศึกษาวัฒนธรรมตามลำดับ อย่างไรก็ตาม การกำกับสถาบันวิจัยฯ ของฮอร์คไคเมอร์ในกาลต่อมากลับให้น้ำหนักการวิเคราะห์สังคมไปที่สาขาวิชาอย่างเศรษฐศาสตร์และจิตวิทยา (รวมไปถึงจิตวิเคราะห์) เป็นสำคัญ ขณะที่มิติของการศึกษาทางวัฒนธรรมกลับอยู่ในลำดับรองและขึ้นต่อคำอธิบายและการวิเคราะห์ความเป็นสังคมในมิติของการผลิตทางเศรษฐกิจและสัญชาตญาณอันไร้เหตุผล (irrational instincts) ของมนุษย์ในทางจิตวิทยาและจิตวิเคราะห์ (Horkheimer, 1991, pp. 25–33) แม้ฮอร์คไคเมอร์ใน “The Present Situation of Social Philosophy and the Tasks of an Institute for Social Research” (Horkheimer, 1993, pp. 1–14) จะคิดถึงมโนทัศน์ว่าด้วยวัฒนธรรมในความหมายของพื้นที่ของการกระทำทางสังคมแบบหนึ่ง (field of social action) วัฒนธรรมที่บรรดากลุ่มทางสังคมต่าง ๆ ได้สร้างระบบคุณค่าร่วมกันตกผลึกอยู่ในปฏิบัติการของสถาบันทางสังคมและส่งผ่านไปอยู่ในรูปของระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ

หากแต่สำหรับฮอนเน็ตแล้ว ด้วยเพดานและข้อจำกัดในปรัชญาความคิดของฮอร์คไคเมอร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้กรอบของปรัชญาประวัติศาสตร์ (philosophy of history) เป็นสิ่งที่ขัดขวางไม่ให้เขาพัฒนาและยกระดับการศึกษาวัฒนธรรมให้อยู่ในรูปของทฤษฎีวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นพรมแดนเฉพาะแบบหนึ่งของการกระทำทางสังคม (a specific domain of social action) เพดานและข้อจำกัดของปรัชญาประวัติศาสตร์ดังกล่าวคือการคิดถึงประวัติศาสตร์มนุษยชาติในกรอบพัฒนาการการครอบงำธรรมชาติของมนุษย์ผ่านแรงงานทางสังคมที่คิดถึงวัฒนธรรมในแง่ของสถาบันมากไปกว่าการคิดถึงวัฒนธรรมในฐานะรูปแบบหนึ่งของการกระทำทางสังคม (a form of social action) เมื่อพิจารณาในแง่นี้ *ความมุ่งหมายแรกเริ่มของฮอร์คไคเมอร์ที่จะศึกษาความเป็นสังคมผ่านการผนวกปรัชญาสังคมแบบมาร์กซ์เข้ากับสามสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์เฉพาะทางอย่างเศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา และวัฒนธรรมเพื่อที่จะสร้างกรอบมโนทัศน์ในการวิเคราะห์สังคมที่สามารถทำความเข้าใจและอธิบายได้ทั้งโครงสร้างการครอบงำทางสังคมและสามารถระบุแหล่งที่มาทางสังคมเพื่อก้าวข้ามการครอบงำไปพร้อมกันนั้น ลงเอยด้วยความไม่สามารถที่จะวิเคราะห์ อธิบายตลอดจนระบุการกระทำทางสังคม (social actions) ของกลุ่มทางสังคมที่สามารถก้าวข้ามการครอบงำที่เป็นอยู่ได้*

ยิ่งไปกว่านั้น ความมุ่งหมายแรกเริ่มของทฤษฎีวิพากษ์สังคมของฮอร์คไคเมอร์ข้างต้นได้ถูกสานต่อโดยทั้งฮอร์คไคเมอร์ร่วมกับอดอร์โน่ในงานชิ้นสำคัญของสถาบันวิจัยฯ คือ *Dialectic of Enlightenment* ด้วยสภาพการณ์ทางการเมืองและสังคมที่เปลี่ยนไปได้ส่งผลให้ทั้งคู่ตั้งข้อสงสัยกับข้อสมมติฐานและระเบียบตรรกะพื้นฐานชุดเดิมของทฤษฎีวิพากษ์ ข้อสงสัยที่สำคัญที่สุดได้เน้นย้ำไปที่หัวใจสำคัญของโครงการทางปรัชญาและการเมืองของยุคแสงสว่างทางปัญญา (Enlightenment) นั่นคือ “เหตุผล” ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการครอบงำธรรมชาติ (domination of nature) ทั้งในความหมายของการครอบงำธรรมชาติภายนอก การครอบงำธรรมชาติภายใน และการครอบงำธรรมชาติที่สองคือความเป็นสังคม ในความเห็นของทั้งคู่ภารกิจของทฤษฎีวิพากษ์สังคมจึงกลายเป็นภารกิจของการวิพากษ์เหตุผลที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือ (critique of instrumental reason) ในการครอบงำธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ

สำหรับฮอนเน็ตแล้ว เรื่องราวที่ *Dialectic of Enlightenment* เผยให้เห็นเป็นเรื่องราวของประวัติศาสตร์ของการเผชิญหน้าระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติผ่านเหตุผลในฐานะที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการครอบงำธรรมชาติ ได้บ่งชี้ให้เห็นถึงการทำงานเพียงแค่ด้านเดียวของเหตุผลในกระบวนการวิภาษวิธี นั่นคือ ด้านที่เป็น “การยืนยัน” (affirmative character) ที่ถูกกำกับโดยตรรกะของความเหมือน (logic of identity) และการปกปักรักษาตนเอง (self–preservation) ในขณะเดียวกัน เมื่อสภาพสังคมปัจจุบันซึ่งอยู่ภายใต้วิถีการผลิตแบบทุนนิยม (วิถีการผลิตหมายความถึง “องค์รวม/ความเป็นทั้งหมด” ที่กำหนดรูปการจิตสำนึกของมนุษย์ในทุกมิติทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ฯลฯ) ซึ่งมูลค่าในการแลกเปลี่ยน (exchange value) ได้ครอบงำและมีสถานะเหนือมูลค่าใช้สอย (use value) ต่างก็เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงการทำงานด้านเดียวของเหตุผลที่ถูกกำกับโดยตรรกะของความเหมือนและการปกปักรักษาตนเองในลักษณาการเดียวกันแล้ว การพัฒนาทฤษฎีที่สามารถใช้เป็นเกณฑ์การประเมินและตัดสินตลอดจนการวิพากษ์ที่สามารถก้าวข้ามสภาวะ “ปฏิทัศน์ของเหตุผล” (paradox of reason) บ่งชี้ถึงทั้งสภาวะของความก้าวหน้าและความถดถอยได้ในเวลาเดียวกัน จึงให้ความสำคัญกับอีกด้านหนึ่งของกระบวนการวิภาษวิธี นั่นคือ ด้านที่เป็นการปฏิเสธ (negation) ของ “ความเป็นทั้งหมดที่ผิดพลาด” (false totality) ดังกล่าว ปัญหาตรงนี้จึงคลี่คลายออกมาในผลงานช่วงหลังโดยเฉพาะอย่างยิ่งในผลงานของอดอร์โน่อย่างปรัชญาวิภาษวิธีเชิงนิเสธ (negative dialectics) ในขณะเดียวกันก็พยายามค้นหาหนทางของวิธีคิดที่ไม่ได้ผูกกับตรรกะของความเหมือน (non–identity thinking) ที่ขัดขืนกระบวนการถูกดูดกลืนไปสู่ความเป็นทั้งหมดที่ผิดพลาด ซึ่งสำหรับอดอร์โน่แล้ว วิธีคิดดังกล่าวอยู่ในพื้นที่ของศิลปะหรือสุนทรียศาสตร์ด้วยเหตุผลของการตระหนักดีถึงสถานะและลักษณะของการลอกเลียน (mimesis) ทฤษฎีดังกล่าวจึงแสดงออกมาในรูปของทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Theory) (Honneth, 1991, pp. 32–56; pp. 57–98)

เมื่อเราย้อนกลับไปพิจารณาปมประเด็นปัญหาที่ฮอนเน็ตได้ทิ้งไว้ถึงข้อจำกัดในความมุ่งหมายแรกเริ่มของทฤษฎีวิพากษ์สังคมของฮอร์คไคเมอร์ที่ว่า ด้วยเหตุที่ความคิดว่าด้วยปรัชญาประวัติศาสตร์ที่คิดถึงประวัติศาสตร์มนุษยชาติในกรอบพัฒนาการการครอบงำธรรมชาติของมนุษย์ได้ทำให้การคิดถึงมโนทัศน์ว่าด้วยวัฒนธรรมในกรอบดังกล่าวมีลักษณะในเชิงสถาบันมากไปกว่ารูปแบบหนึ่งของการกระทำทางสังคมในความเห็นของฮอนเน็ตแล้ว ทั้ง *Dialectic of Enlightenment* ของฮอร์คไคเมอร์และอดอร์โน่ ตลอดจน *Negative Dialectics* และ *Aesthetic Theory*

ของอดอร์โน่กลับเป็นผลงานทางความคิดที่ยิ่งทำให้ข้อจำกัดดังกล่าวมีลักษณะที่ถึงรากถอนโคนมากยิ่งขึ้น ลักษณะที่ถึงรากถอนโคนมากขึ้นดังกล่าว คือ การมองว่าพัฒนาการของมนุษยชาติคือพัฒนาการของการใช้เหตุผลเพื่อเป็นเครื่องมือในการครอบงำธรรมชาติ และด้วยวิธีคิดดังกล่าวจึงทำให้ “ความเป็นสังคม” ในฐานะที่เป็นธรรมชาติที่สองของมนุษย์ ตลอดจนการกระทำทางสังคมต่าง ๆ ของมนุษย์กลายเป็นเพียงแค่ส่วนขยาย (extension) ของคำอธิบายว่าด้วยตรรกะและพัฒนาการในการครอบงำธรรมชาติด้วยเหตุผลเชิงเครื่องมือ

ในประเด็นนี้เองที่กลายเป็นปริศนาซึ่งฮอนเน็ตเห็นว่า เพื่อที่จะก้าวออกไปจากสภาวะของความเป็นปฏิทัศน์ของเหตุผลโดยที่ขาดซึ่งความพยายามที่จะคลี่คลายและแจกแจงให้เห็นรากฐานในเชิงปทัสถาน (normative foundation) ที่สามารถเปิดให้เห็นความเป็นสังคม (the social) ได้นั้น จึงกลายมาเป็น “ทางตันของการวิพากษ์เหตุผล” ดังนั้น ปริศนาดังกล่าวจึงชักนำฮอนเน็ตไปสู่การพิจารณาทฤษฎีสังคมร่วมสมัยในปรัชญาความคิดของฟูโกต์และฮาเบอร์มาสผ่านการพิจารณาทฤษฎีว่าด้วยอำนาจของฟูโกต์ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์ในทฤษฎีการกระทำเชิงสื่อความของฮาเบอร์มาส ซึ่งในความเห็นของฮอนเน็ตแล้วเป็นปรัชญาความคิดที่สามารถเปิดให้เห็นถึงความเป็นสังคมที่ไม่ได้เป็นเพียงแค่ส่วนขยายของตรรกะการครอบงำธรรมชาติด้วยเหตุผลเชิงเครื่องมือดังที่ฮอร์คไคเมอร์และอดอร์โน่เสนอ

2. ฮอนเน็ตกับคำอธิบายว่าด้วยความเป็นสังคมในทฤษฎีสังคมร่วมสมัย: ฟูโกต์และฮาเบอร์มาส: คุณูปการและข้อกำจัด

เพื่อที่จะฟื้นมิติของการวิเคราะห์สังคมขึ้นมาจากข้อจำกัดที่ฮอร์คไคเมอร์และอดอร์โน่เสนอไปข้างต้น ในส่วนที่สองของ *The Critique of Power* ฮอนเน็ตได้ทำการสำรวจปรัชญาความคิดของฟูโกต์และฮาเบอร์มาสโดยมุ่งเน้นไปที่คำอธิบายว่าด้วยความเป็นสังคมของทั้งคู่ ในกรณีของฟูโกต์ซึ่งดูจะเป็นเรื่องน่าประหลาดใจ เพราะโดยขนบและจารีตทางความคิด ตลอดจนจุดเชื่อมต่อที่มีต่อโครงการของทฤษฎีวิพากษ์แห่งสำนักแฟรงก์เฟิร์ตแล้วดูเหมือนไม่น่าจะสามารถจัดวางให้อยู่ภายใต้ความสืบเนื่องของจารีตทางความคิดเดียวกันได้ แตกต่างจากกรณีของฮาเบอร์มาสที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้สำเร็จโครงการทฤษฎีวิพากษ์สังคมต่อจากนักทฤษฎีวิพากษ์แห่งสำนักแฟรงก์เฟิร์ตรุ่นแรก อย่างไรก็ตาม ฮอนเน็ตได้อธิบายถึงเหตุผลในการเลือกฟูโกต์เข้ามาในโครงการของการทบทวนคำอธิบายว่าด้วยความเป็นสังคมของเขาไว้อย่างน้อยที่สุดในสามประการ ประการแรก ผลงานทางความคิดของฟูโกต์ได้ทำให้ลักษณะที่ถึงรากถอนโคนดังที่ปรากฏใน *Dialectic of Enlightenment* มีลักษณะเป็น

รูปธรรมและมีคำอธิบายที่มีนัยยะของความเป็นสังคมที่ไม่ได้เป็นเรื่องของการครอบงำธรรมชาติด้วยเหตุผลเชิงเครื่องมือ ประการที่สอง การเลือกฟูโกต์เข้ามาทบทวนก็ด้วยความมุ่งหมายที่จะเปรียบเทียบความแตกต่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทฤษฎีว่าด้วยอำนาจเข้ากับทฤษฎีการกระทำเชิงสื่อความของฮาเบอร์มาสที่ต่างก็แสดงให้เห็นความเป็นไปได้ในการคลี่คลายปัญหาพื้นฐานที่เกิดขึ้นกับโครงการทฤษฎีวิพากษ์แห่งสำนักแฟรงก์เฟิร์ตรุ่นแรก และประการสุดท้าย คือ ปรัชญาความคิดของฟูโกต์เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ฮอนเน็ตเองสามารถสร้างทฤษฎีสังคมที่เคลื่อนตัวออกไปจากกรอบของการกระทำเชิงสื่อความที่ถูกเสนอโดยฮาเบอร์มาสได้ (Honneth, 1991, pp. xv–xvi; pp. 102–103)

กล่าวในรายละเอียดก็คือ ในความเห็นของฮอนเน็ตแล้ว คุณูปการในปรัชญาความคิดของฟูโกต์โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีอำนาจนั้นอยู่ในประเด็นที่ว่า ทฤษฎีดังกล่าวเปิดให้เห็นถึงปริมณฑลของปฏิสัมพันธ์และความขัดแย้งทางสังคมโดยการสืบสาวรากเหง้าของการครอบงำทางสังคมย้อนกลับไปถึงกระบวนการของการแลกเปลี่ยนในเชิงยุทธวิธีที่มนุษย์ในฐานะอัตบุคคลมีต่อกัน นอกเหนือไปจากนี้ ในการตีความการวิเคราะห์ปฏิบัติการของอำนาจในสังคมสมัยใหม่ของฟูโกต์ ฮอนเน็ตไม่ได้ให้ความสนใจไปที่มโนทัศน์ที่เกี่ยวเนื่องกันของปฏิบัติการทางอำนาจอย่างวินัย (discipline) ตลอดจนนัยยะทางสังคมจากปฏิบัติการของเทคโนโลยีทางอำนาจอย่างสังคมวินัย (disciplinary society) หากแต่ฮอนเน็ตมุ่งความสนใจไปที่มโนทัศน์ว่าด้วย *การต่อสู้ทางสังคม (social struggle)* อย่างไรก็ตาม ในความเห็นของฮอนเน็ตแล้ว การวิเคราะห์อำนาจของฟูโกต์เป็นการวิเคราะห์ที่มีข้อจำกัดและไม่อยู่ในฐานะที่สามารถใช้เป็นรากฐานให้กับการสร้างทฤษฎีสังคมที่เรียกร้องการจัดวางปทัสถานให้กับการวิพากษ์ได้ เพราะสาเหตุสำคัญคือการวิเคราะห์อำนาจโดยเป็นอิสระและแยกขาดจากปทัสถานที่ทำให้การวิเคราะห์เป็นไปได้ ในแง่นี้ ฮอนเน็ตจึงเห็นพ้องกับข้อสังเกตที่มีต่อทฤษฎีอำนาจของฟูโกต์โดยแนนซี่ เฟรเซอร์ (Nancy Fraser) ที่ลงความเห็นว่า การวิเคราะห์มโนทัศน์ว่าด้วยอำนาจในสังคมสมัยใหม่ของฟูโกต์นั้นเป็นการวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นบน “ความสับสนในเชิงปทัสถาน” (normative confusions) (Honneth, 1991, p. xxiii) และที่สำคัญต่อการสร้างทฤษฎีสังคมในแบบฉบับของฮอนเน็ต ซึ่งจะได้อภิปรายต่อไปในส่วนที่สาม ก็คือ การวิเคราะห์อำนาจของฟูโกต์นั้นเป็นการวิเคราะห์ที่เป็นอิสระจากแรงผลักดันทางคุณธรรม ทั้งปวง (Honneth, 1991, p. xvii; pp. 176–202)

ส่วนในกรณีของฮาเบอร์มาสนั้น ฮอนเน็ตเห็นว่า คุณูปการในปรัชญาความคิดของเขานอกเหนือไปจากการเปิดให้เห็นความเป็นสังคมผ่านการจำแนกประเภทและความแตกต่างของการกระทำทางสังคมในหลากหลายรูปแบบที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะการกระทำและเหตุผลเชิงเครื่องมือแล้ว (Honneth, 1991, pp. 203–239) ฮาเบอร์มาสยังสามารถตอบคำถามที่เกิดขึ้นกับโครงการของทฤษฎีวิพากษ์ได้ตั้งแต่เริ่มแรกด้วยการเสนอให้จัดวางรากฐานของการวิพากษ์เหตุผลเชิงเครื่องมือบนมโนทัศน์ว่าด้วยปฏิสัมพันธ์ (interaction) ความสามารถในการตอบคำถามที่เกิดขึ้นกับโครงการทฤษฎีวิพากษ์ในโครงการแรกเริ่มของฮอร์คไคเมอร์โดยฮาเบอร์มาสดังกล่าวนั้นเป็นผลมาจากการพิจารณาผลงานทางความคิดของเฮเกลในช่วงพำนักอยู่ ณ เมืองเยน่า (Jena Period) ซึ่งผู้วิจัยจะอภิปรายในส่วนที่สองต่อไป อย่างไรก็ตาม ฮาเบอร์มาสใน *The Theory of Communicative Action* ได้พัฒนาคำอธิบายว่าด้วยสังคมของตนเองขึ้นมาที่แตกต่างกันสองคำอธิบาย กล่าวคือ การจัดวางเหตุผลและการกระทำเชิงเครื่องมือ ตลอดจนพัฒนาการของเหตุผลเชิงเครื่องมือไว้ให้อยู่ในปริมณฑลของ “ระบบ” (system) ที่ถูกกำกับด้วยตรรกะที่มุ่งความสำเร็จ และจัดวางเหตุผลตลอดจนการกระทำเชิงสื่อความและพัฒนาการของเหตุผลเชิงสื่อความไว้ในปริมณฑลของ “โลกปฏิสัมพันธ์ของชีวิต” (lifeworld) อันถูกกำกับด้วยตรรกะของการมุ่งต่อความเข้าใจระหว่างกันของตัวกระทำทางสังคม ในความเห็นของฮอนเน็ตแล้ว คำอธิบายว่าด้วยสังคมทั้งสองแบบต่างก็มีลักษณะที่เป็นเอกเทศและไม่สามารถใช้คำอธิบายของปริมณฑลชุดหนึ่งไปทำความเข้าใจอีกปริมณฑลได้ คำอธิบายว่าด้วยสังคมทั้งสองแบบดังกล่าวจึงมีลักษณะที่เป็นทวินิยม (dualism) ที่เราไม่สามารถเข้าใจความเป็นสังคมได้อย่างสมบูรณ์โดยใช้คำอธิบายชุดใดชุดเดียวได้ ในความเห็นของฮอนเน็ตแล้ว คำอธิบายที่เป็นทางออกให้กับปัญหาพื้นฐานที่เกิดขึ้นกับโครงการของทฤษฎีวิพากษ์ในคำอธิบายของฮาเบอร์มาสนั้น ไม่ใช่เรื่องของการอ้างอิงเข้ากับตรรกะของพัฒนาการของเหตุผลของทั้งสองคำอธิบาย หากแต่อิงอยู่กับพลวัตของการต่อสู้ทางสังคมที่ถูกจัดวางไว้ภายในพื้นที่ทางคุณธรรมของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (moral space of social interactions) (Honneth, 1991, p. xvii)

โดยสรุปแล้ว ในการประเมินสถานะของทฤษฎีวิพากษ์สังคมด้วยการพิจารณาประวัติศาสตร์ของทฤษฎีวิพากษ์สังคมในโครงการแรกเริ่มของฮอร์คไคเมอร์ผ่านข้อจำกัดของปรัชญาความคิดของทั้งฮอร์คไคเมอร์และอดอร์โน่ที่ไม่อยู่ในฐานะที่สามารถวิเคราะห์สังคมได้ จนนำมาสู่การสำรวจความคิดว่าด้วยความเป็นสังคมในปรัชญาความคิดของฟูโกต์และฮาเบอร์มาสที่ต่างก็มีคุณูปการและข้อจำกัดต่อ

การสร้างทฤษฎีสังคม คุณูปการของฟูโกต์คือการเปิดให้เห็นความเป็นสังคมในฐานะที่เป็นเรื่องของการต่อสู้ของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มทางสังคม ขณะที่คุณูปการของฮาเบอร์มาสคือการคิดถึงความเป็นสังคมในรูปของปฏิสัมพันธ์ที่มุ่งสร้างปทัสถานในการอยู่ร่วมกัน ส่วนข้อจำกัดของฟูโกต์คือความสับสนในเชิงปทัสถานที่ทำให้การวิเคราะห์ปฏิบัติการของอำนาจวางอยู่บนความสับสนทางปทัสถาน ขณะที่ข้อจำกัดของฮาเบอร์มาสคือคำอธิบายว่าด้วยสังคมที่มีลักษณะแบบทวิลักษณ์นิยมที่ต่างก็มีตรรกะในการอธิบายภายในปริมณฑลของตนเองของเหตุผลและพัฒนาการของเหตุผลที่ต่างประเภทกันออกไป จากคุณูปการและข้อจำกัดของทั้งฟูโกต์และฮาเบอร์มาสดังกล่าวได้ผลักให้ฮอนเน็ตลงความเห็นไว้ว่า เฉพาะการศึกษาที่รับช่วงต่อความคิดว่าด้วยการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับในปรัชญาความคิดของเฮเกลอย่างเป็นระบบเท่านั้นที่จะสามารถสร้างทฤษฎีสังคมและทำให้เป้าหมายแรกเริ่มของทฤษฎีวิพากษ์ที่เริ่มต้นโดยฮอร์คไคเมอร์ที่ว่า *นักทฤษฎีวิพากษ์สังคมจะสร้างกรอบมโนทัศน์ในการวิเคราะห์สังคมที่สามารถทำความเข้าใจและอธิบายได้ทั้งโครงสร้างการครอบงำทางสังคมและสามารถระบุแหล่งที่มาทางสังคมเพื่อก้าวข้ามการครอบงำนั้นไปพร้อมกันได้* สามารถบรรลุผลได้

ดังนั้น ในส่วนต่อไปผู้วิจัยจะอภิปรายถึงประเด็นปัญหาที่ว่า เหตุใดความคิดว่าด้วยการต่อสู้ให้ได้มาซึ่งการตระหนักรู้ของเฮเกลจึงสำคัญในฐานะที่เป็นรากฐานให้กับโครงการทางทฤษฎีสังคมของฮอนเน็ตและจะอภิปรายในเนื้อหาของความคิดว่าด้วยการต่อสู้ให้ได้มาซึ่งการยอมรับของฮอนเน็ตอย่างเป็นระบบในส่วนที่สาม

พ้นไปจากการสื่อความ: การจัดวางรากฐานให้กับทฤษฎีวิพากษ์สังคมบนการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับของแอ็กเซล ฮอนเน็ต

ใน “Introduction” ของ *The Struggle for Recognition* ฮอนเน็ตได้สรุปเส้นทางความคิดของเขาที่ดำเนินจาก *The Critique of Power* มาสู่ *The Struggle for Recognition* อย่างรวบยอดไว้ว่า “ในหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าพยายามพัฒนารากฐานเพื่อให้ได้มาซึ่งทฤษฎีสังคมหนึ่ง ๆ ที่มีเนื้อหาเชิงปทัสถานบนฐานของตัวแบบว่าด้วย ‘การต่อสู้ให้ได้มาเพื่อการยอมรับ’ ของเฮเกล ความมุ่งหมายที่จะรับภารกิจโครงการนี้เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากบรรดาข้อสรุปต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าได้ทำเสร็จสิ้นใน *The Critique of Power* กล่าวคือ ความพยายามใด ๆ ที่จะผนวกความเฉียบแหลมในทางทฤษฎีสังคมของงานทางประวัติศาสตร์ของฟูโกต์เข้ามาอยู่ภายในกรอบของทฤษฎีว่าด้วยการกระทำเชิงสื่อความจำต้องวางอยู่บนมโนทัศน์ว่าด้วยการต่อสู้ที่ถูกกระตุ้น

ทางคุณธรรม และไม่มีแหล่งบันดาลใจแหล่งใดในการพัฒนามโนทัศน์ดังกล่าวจะดีไปกว่างานเขียนในยุค 'เยน่า' ช่วงแรกของเฮเกล อันกอปรไปด้วยข้อความคิดว่าด้วย 'การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับ' ที่ครอบคลุม" (Honneth, 1995, p. 1)

ข้อความข้างต้นของฮอนเน็ตที่ผู้วิจัยหยิบยกมาได้แสดงให้เห็นว่า เพื่อที่จะพัฒนาโครงการทฤษฎีสังคมในแบบฉบับของตนเอง ฮอนเน็ตได้ย้อนกลับไปสำรวจปรัชญาความคิดของเฮเกลในช่วงพำนักอยู่ ณ เมืองเยน่า ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่เฮเกลจะพัฒนาความคิดว่าด้วย Absolute Spirit ของเขาขึ้นมาอย่างเป็นระบบ ยิ่งไปกว่านั้น เป้าหมายของฮอนเน็ตในหนังสือเล่มนี้ไม่ใช่การย้อนกลับไปทบทวนถึงปรัชญาความคิดของเฮเกลในช่วงเวลาดังกล่าวโดยตัวมันเอง หากแต่มุ่งผนวกทฤษฎีสังคมของฟูโกต์เข้ามาอยู่ภายในกรอบของทฤษฎีว่าด้วยการกระทำเชิงสื่อความของฮาเบอร์มาส ดังนั้น ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งอภิปรายและชี้ให้เห็นว่า สำหรับฮอนเน็ตแล้ว เฮเกลสำคัญอย่างไรในการพัฒนาโครงการทฤษฎีสังคมผ่านการชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างการตีความเฮเกลในช่วงพำนัก ณ เมืองเยน่าของฮาเบอร์มาสและตัวฮอนเน็ตเองเป็นสำคัญ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะปูพื้นความเข้าใจเนื้อหาปรัชญาความคิดและนำไปสู่การอภิปราย "ทฤษฎีสังคมหนึ่ง ๆ ที่มีเนื้อหาเชิงปทัสถานบนฐานของตัวแบบว่าด้วย 'การต่อสู้ให้ได้มาเพื่อการยอมรับ'" ซึ่งก้าวพ้นกรอบของทฤษฎีว่าด้วยการกระทำเชิงสื่อความและเคลื่อนทฤษฎีวิพากษ์สังคมให้มา "วางอยู่บนมโนทัศน์ว่าด้วยการต่อสู้ที่ถูกกระตุ้นทางคุณธรรม[5] (morally motivated struggle)"

กล่าวในรายละเอียดก็คือ แม้ว่าโดยภาพรวมแล้ว ทั้งฮาเบอร์มาสและฮอนเน็ตต่างก็เห็นว่าคำอธิบายในปรัชญาความคิดของนักทฤษฎีวิพากษ์แห่งสำนักแฟรงก์เฟิร์ตรุ่นแรกได้นำไปสู่ทางตันที่ไม่สามารถเปิดให้เห็นความเป็นสังคมนอกกรอบปรัชญาประวัติศาสตร์ที่ถูกกำกับด้วยตรรกะและพัฒนาการการครอบงำของเหตุผลเชิงเครื่องมือได้ และต่างก็เห็นว่าผลงานทางความคิดของเฮเกลในช่วงพำนัก ณ เมืองเยน่า

[5] Joel Anderson ได้ตั้งข้อสังเกตถึงการใช้มโนทัศน์คุณธรรมในงาน *The Struggle for Recognition* ว่ามาจาก มโนทัศน์ moral ในแบบค้านท์ ซึ่งมีความแตกต่างกับมโนทัศน์จริยศาสตร์/จริยธรรม หรือ ethics และ sittlich โดยที่คำแรกมีความหมายของการพิจารณาว่าสิ่งใดหรือการกระทำใดเป็นสิ่งที่ถูกต้อง (right) สิ่งนั้นหรือการกระทำนั้นจึงมีลักษณะของคุณธรรม ส่วนสองคำหลังนั้นมีความหมายของทั้งการพิจารณาว่าสิ่งใดถูกต้อง (right) หรือดี (good) ซึ่งการพิจารณาดังกล่าววางอยู่บนเนื้อหาของความถูกต้องและความดีในประเพณีจารีต หรือวิถีปฏิบัติที่ยึดถือร่วมกันของชุมชนเฉพาะหนึ่ง ๆ โปรดดู (Anderson, 1995, p. viii)

สามารถเป็นทางออกให้กับทางตันดังกล่าวได้ หากแต่ทั้งคู่กลับตีความผลงานในช่วงดังกล่าวของเฮเกลแตกต่างกัน ในกรณีของฮาเบอร์มาส เฮเกลในช่วงระยะเวลาดังกล่าวโดยเฉพาะในผลงาน *Philosophy of Mind [Spirit]* ยังมองแนวความคิดว่าด้วย Spirit ในฐานะที่เป็นผลของกระบวนการก่อรูปและบ่มเพาะตัวเอง (sel–formation) บนสัมพันธภาพในเชิงวิภาษวิธีระหว่าง “แรงงาน” (labor) และ “ปฏิสัมพันธ์” (interaction) นัยยะสำคัญที่ฮาเบอร์มาสได้ชี้ให้เห็นจากการกลับไปทบทวนผลงานชิ้นนี้ของเฮเกลและประหวัดไปถึงการวิพากษ์ความคิดในเชิงปรัชญาประวัติศาสตร์ของการครอบงำด้วยเหตุผลเชิงเครื่องมือของนักทฤษฎีวิพากษ์รุ่นแรก ก็คือ ภายใต้กระบวนการวิภาษวิธีดังกล่าวนั้น “เหตุผล” (reason) และ “พัฒนาการของเหตุผลในประวัติศาสตร์” (rationalization) ไม่สามารถที่จะเข้าใจได้อย่างครอบคลุมหรือถูกลดทอนลงไปให้สามารถเข้าใจได้ด้วยรูปแบบทางตรรกะเดียวดังที่ฮอร์คไคเมอร์และอดอร์โน่ได้เสนอในเรื่องการทำความเข้าใจโลกและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของโลกร่วมสมัยผ่านตรรกะการครอบงำธรรมชาติด้วยเหตุผลเชิงเครื่องมือเท่านั้น (Habermas, 1974, pp. 142–169; Habermas, 1985, pp. 81–122)

สำหรับฮาเบอร์มาสแล้ว ปัญหาของข้อเสนอว่าด้วยสังคมที่ถูกครอบงำด้วยเหตุผลเชิงเครื่องมือไม่ได้อยู่ที่เหตุผลเชิงเครื่องมือในตัวมันเอง หากแต่อยู่ที่พัฒนาการซึ่งอ้างความเป็นสากลของตัวมัน (its universal claims) ที่ขยายเข้าไปแทรกซึมและดูดกลืนปริมณฑลอื่น ๆ ของชีวิต ผลก็คือ การลดทอนโลกปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ให้กลายเป็นเรื่องทางเทคนิคในการครอบงำธรรมชาติ และส่งผลให้การคิดถึงวิถีทางอื่น ๆ ในการแสดงตัวเองของเหตุผลไม่สามารถถูกเปิดออกมาได้ ทางออกที่ฮาเบอร์มาสได้เสนอก็คือการวิพากษ์เหตุผลเชิงเครื่องมือนั้นเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาจากภายในถึงสมรรถนะของเหตุผลและพัฒนาการของเหตุผลในประวัติศาสตร์ที่แสดงตัวมันเองออกมาภายใต้ปริมณฑลเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรม (cultural value spheres) ที่แตกต่างกันเท่านั้นจึงจะสามารถจัดวางที่ทางของเหตุผลเชิงเครื่องมือไว้ภายใต้มโนทัศน์ว่าด้วยเหตุผลที่ครอบคลุมวิถีต่าง ๆ ของเหตุผลที่ถูกแสดงออกมา (comprehensive concept of rationality) ทั้งนี้ ในการตีความผลงานชิ้นนี้ของเฮเกลโดยฮาเบอร์มาสก็คือ ทั้ง “แรงงาน” และ “ปฏิสัมพันธ์” ในกระบวนการวิภาษวิธีจากจุดเริ่มต้นตรงนี้เองที่ทำให้ฮาเบอร์มาสยืนยันว่าการวิพากษ์เหตุผลเชิงเครื่องมือที่แท้จริงสามารถกระทำได้โดยการจัดวางการวิพากษ์บนฐานอีกด้านหนึ่งของปรัชญาวิภาษวิธีของการครอบงำของแรงงานอันเป็นเหตุผลเชิงเครื่องมือในการครอบงำธรรมชาติ นั่นคือ ปฏิสัมพันธ์ (Habermas, 1974, pp. 142–169; Habermas, 1989, pp. 81–122) และส่งผลให้

ต่อมาทำให้ฮาเบอร์มาสสามารถพัฒนาทฤษฎีวิพากษ์สังคมโดยจัดวางอยู่บนรากฐานของมโนทัศน์ว่าด้วย “การกระทำเชิงสื่อความ” (communicative action) อันเป็นผลสืบเนื่องจากการกลับไปทบทวนความคิดของเฮเกลในช่วงเวลาดังกล่าวขึ้นมาได้

ในขณะที่ฮอนเน็ตแม้จะเห็นพ้องกับฮาเบอร์มาสในการตีความเฮเกลในช่วงนี้ว่า แนวความคิดว่าด้วย Spirit ในปรัชญาความคิดของเฮเกลสามารถเข้าใจได้ในฐานะที่เป็นผลของกระบวนการของการบ่มเพาะตัวเอง หากแต่ฮอนเน็ตกลับเห็นว่า เราจะต้องทำความเข้าใจกระบวนการของการบ่มเพาะตัวเองดังกล่าวผ่านมโนทัศน์ว่าด้วย “การต่อสู้มาเพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับ” ยิ่งไปกว่านั้นผลงานของเฮเกลในช่วงเวลาดังกล่าวสามารถแยกออกมาได้อีก 2 ช่วงย่อย ๆ ช่วงแรก ผลงานสำคัญของเฮเกลที่ฮอนเน็ตพิจารณาคือ *System of Ethical Life* ส่วนช่วงหลัง คือผลงานที่ถือได้ว่าเป็นงานที่ปิดฉากเฮเกลในช่วงนี้คือ *Phenomenology of Spirit* ประเด็นสำคัญที่ฮอนเน็ตได้ชี้ให้เห็นจากการแยกย่อยผลงานของเฮเกลในช่วงดังกล่าวก็คือ ความคิดทั้งสองช่วงย่อย ๆ เป็นความคิดที่ปฏิเสธกันเอง เราสามารถกล่าวในรายละเอียดของข้อสังเกตดังกล่าวได้ว่าเป้าหมายแรกเริ่มในโครงการทางปรัชญาการเมืองของเฮเกลนั้นเป็นเรื่องของความพยายามที่จะทดแทนความคิดว่าด้วย “อัตตาณัติเชิงปัจเจก” (individual autonomy) ในปรัชญาของค้านท์ (Kant) ซึ่งเฮเกลเห็นว่ามีคุณสมบัติของสิ่งที่เป็นเพียงแค่ “สิ่งที่ควรเป็น” (mere ‘ought’) โดยการชี้ให้เห็นว่า หนทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวสามารถทดแทนและกระทำได้ผ่านการไกล่เกลี่ย (mediate) หลักการว่าด้วยเสรีภาพสมัยใหม่ (modern doctrine of freedom) กับมโนภาพว่าด้วยการเมืองแบบโบราณ (ancient conception of politics) หรือระหว่าง “คุณธรรม” (morality) กับ “ชีวิตทางจริยศาสตร์” (ethical life) เข้าไว้ด้วยกัน ในความเห็นของฮอนเน็ต หนทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวของเฮเกลสามารถค้นพบได้ในวิธีการทางทฤษฎีของเขาที่ปรับเปลี่ยนและพัฒนาต่อมาจากตัวแบบทางความคิดว่าด้วย “การต่อสู้ทางสังคม” (social struggle) ที่สามารถพบเจอได้ในปรัชญาความคิดของมาคิอาเวลลี่ (Machiavelli) และฮอบส์ (Hobbes) อย่างไรก็ตาม การต่อสู้ทางสังคมของเฮเกลนั้นไม่ได้ถูกขับเคลื่อนด้วยคุณสมบัติของการปกปักรักษาตนเองดังที่มาคิอาเวลลี่และฮอบส์เข้าใจ หากแต่เป็นการต่อสู้ที่ถูกขับเคลื่อนด้วยแรงผลักดันทางคุณธรรม (moral impulses) (Honneth, 1995, p. 5; pp. 7–10)

การทดแทนความคิดว่าด้วยอัตตาณัติเชิงปัจเจกในปรัชญาของค้านท์ด้วยการไกล่เกลี่ยคุณธรรมพื้นฐานของโลกสมัยใหม่ที่วางอยู่บนเสรีภาพกับชีวิตทางจริยศาสตร์อันเป็นเนื้อหาของมโนภาพว่าด้วยการเมืองแบบโบราณเข้าไว้ด้วยกันและสังเคราะห์ออกมาอยู่ในรูปของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับของเฮเกลนั้นถือเป็นคุณูปการที่ทำให้ฮอนเน็ตสามารถหาที่ทางให้กับการสร้างทฤษฎีสังคมในแบบฉบับของตนเองขึ้นมาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ฮอนเน็ตตีความว่าเฮเกลคิดถึงมโนทัศน์ว่าด้วยการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับในรูปของการต่อสู้ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับในตัวตนหรืออัตลักษณ์ของตนเองระหว่างกัน (mutual recognition of their identity) การต่อสู้ระหว่างมนุษย์เป็นผลมาจากแรงกดดันภายในสังคมที่มุ่งก่อตั้ง ตลอดจนสถาปนาสถาบันของการยอมรับต่าง ๆ ทางสังคมที่ย้อนกลับมารับประกันถึงตัวเสรีภาพของมนุษย์เอง ดังนั้น การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับของแต่ละปัจเจกบุคคลจึงมีนัยยะของการอ้างถึงระเบียบของการยอมรับตัวตนหรืออัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลในทางสังคมไปพร้อมกัน เมื่อพิจารณาในแง่นี้ เฮเกลจึงตีความการต่อสู้ทางสังคมในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงลงไป นั่นก็คือ การต่อสู้ในฐานะที่เป็นการรบกวนและการละเมิดความสัมพันธ์หรือระเบียบของการยอมรับ (recognition order) กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับของเฮเกลนั้นเป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงระเบียบของการยอมรับที่เป็นอยู่ ดังนั้น ในความเห็นของฮอนเน็ตแล้ว ความคิดว่าด้วยการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับของเฮเกลในช่วงดังกล่าวจึงสามารถทำความเข้าใจได้ในฐานะที่เป็น “ไวยากรณ์ทางคุณธรรมของความขัดแย้งทางสังคม” ดังชื่อรองของหนังสือ *The Struggle for Recognition* ว่า *The Moral Grammar of Social Conflicts* นั่นเอง

ยิ่งไปกว่านั้น ดังที่ได้แจกแจงไปว่า การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับไม่ได้ถูกขับเคลื่อนด้วยการปกปักรักษาตนเอง หากแต่เป็นความขัดแย้งทางสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยแรงผลักดันทางคุณธรรมที่เป็นไวยากรณ์ของการทำความเข้าใจความเป็นสังคมความคิดว่าด้วยการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับ นอกเหนือจะได้เน้นย้ำถึงลักษณะของความเป็นสังคมที่มุ่งเปลี่ยนแปลงระเบียบและความสัมพันธ์ของการยอมรับที่ดำรงอยู่แล้ว การต่อสู้ดังกล่าวก็ไม่ได้ตัดขาดออกจากมิติของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับตัวตนหรืออัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล ในแง่นี้ คุณูปการของปรัชญาความคิดว่าด้วยการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับของเฮเกลจึงสนใจการต่อสู้ในมิติที่เป็นความสัมพันธ์ของการยอมรับทางสังคมที่มีต่อการสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์ (social relations of recognition to self) ไปพร้อมกัน ดังนั้น เมื่อพิจารณา

ทั้งสองมิติของมโนทัศน์ว่าด้วยการยอมรับ กล่าวคือ ทั้งมิติความเป็นสังคม และมิติของกระบวนการการก่อตัวของตัวตนหรืออัตลักษณ์แล้ว ปรัชญาความคิดว่าด้วยการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับของเฮเกลจึงเป็นจุดตั้งต้นที่ทำให้ฮอนเน็ตสามารถสร้างทฤษฎีสังคมในแบบฉบับของตนเองที่ผสานทั้งมิติของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับตัวตนหรืออัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลให้เข้ามาอยู่ในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับอันมีลักษณะในทางสังคมโดยตัวมันเองได้

อย่างไรก็ตาม ในความเห็นของฮอนเน็ต ความคิดว่าด้วยการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับของเฮเกลก็ยังมีลักษณะกระจัดกระจาย (fragment) และไม่เป็นระบบยิ่งไปกว่านั้น ด้วยความมุ่งหวังที่จะพัฒนาปรัชญาให้มีลักษณะเป็นระบบและมีแนวโน้มที่จะจัดวางอยู่บนฐานความคิดว่าด้วยปรัชญาจิตสำนึก (philosophy of consciousnes) มากขึ้น ก็ยิ่งทำให้เฮเกลในผลงานช่วงหลังของช่วงที่พำนักอยู่ ณ เมืองเยน่ามีแนวโน้มที่จะคิดถึงการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับภายใต้กรอบของปรัชญาประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะแบบคาดคะเน (speculative philosophy of history) กรอบของปรัชญาประวัติศาสตร์ดังกล่าวมองประวัติศาสตร์ในความหมายของความก้าวหน้าไปสู่เป้าหมายบางอย่างหรือความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายบางอย่างในทางอภิปรัชญา (metaphysics) เช่น พระเจ้า ธรรมชาติ เหตุผล หรือในความคิดของเฮเกลในที่นี้คือ Spirit ซึ่งถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าก่อนที่ปฏิสัมพันธ์หรือกระบวนการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับใด ๆ จะเกิดขึ้น ผลของวิธีคิดดังกล่าวทำให้การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับอันเป็นเรื่องกระบวนการมีปฏิสัมพันธ์และการต่อสู้ทางสังคมซึ่งควรจะอยู่ภายใต้ปรัชญาความคิดว่าด้วยสหอัตบุคคล (philosophy of intersubjectivity) มาอยู่ภายใต้คำอธิบายของปรัชญาความคิดว่าด้วยอัตบุคคล (philosophy of subjectivity) ในแง่นี้ ฮอนเน็ตจึงเห็นพ้องกับข้อวิพากษ์เฮเกลของฮาเบอร์มาส–และประหวัดไปถึงข้อวิพากษ์ที่มีต่อนักทฤษฎีวิพากษ์แห่งสำนักแฟรงก์เฟิร์ตที่รับมรดกปรัชญาความคิดดังกล่าวของเฮเกลมาด้วย–ที่ลงความเห็นไว้ว่า โลกในสภาวะสมัยใหม่นั้นเป็นโลกหลังอภิปรัชญา (postmetaphysical) หรือโลกหลังประเพณี (post–conventional) ที่เป้าหมายปลายทางสุดท้ายไม่สามารถถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าก่อนการมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นอิสระและมีลักษณะเปิดกว้างทางสังคมซึ่งวางอยู่ภายใต้ปรัชญาหรือกระบวนทัศน์ว่าด้วยสหอัตบุคคล

ประเด็นสำคัญในส่วนนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะอภิปรายว่า แม้ฮอนเน็ตจะเห็นพ้องกับฮาเบอร์มาสในการตีความข้อจำกัดของเฮเกลในช่วงพำนักอยู่ ณ เมืองเยน่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดของความคิดอย่างปรัชญาประวัติศาสตร์และอภิปรัชญา

(metaphysics) และเห็นว่าการทบทวนและการธำรงไว้ซึ่งความคิดว่าด้วยการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับของเฮเกลนั้นสามารถกระทำอย่างสมเหตุสมผลในโลกสมัยใหม่ในฐานะที่เป็นทฤษฎีสังคมได้ก็เฉพาะภายใต้วิธีคิดแบบหลังอภิปรัชญา (postmetaphysical thinking) เท่านั้น (Honneth, 1992, p. 1) หากแต่ฮอนเน็ตกลับเห็นต่างกับฮาเบอร์มาสอย่างมีนัยยะสำคัญว่า การก้าวพ้นไปจากทางตันที่เกิดขึ้นกับนักทฤษฎีวิพากษ์แห่งสำนักแฟรงก์เฟิร์ตรุ่นแรกจะต้องกระทำผ่านมโนทัศน์ว่าด้วยการต่อสู้มาเพื่อให้ได้รับการยอมรับของเฮเกลภายใต้วิธีคิดแบบหลังอภิปรัชญา กล่าวในรายละเอียดก็คือ ขณะที่ฮาเบอร์มาสเสนอว่าปทัสถานของการวิพากษ์วางอยู่บนกระบวนทัศน์สหอัตบุคคลนั้นเป็นเรื่องของความสามารถในการสื่อความหมายของอัตบุคคลด้วยสื่อกลางอย่างภาษา (linguistically mediated norms) โดยเฉพาะภาษาในฐานะของการถกเถียง (discourse) ฮอนเน็ตกลับเสนอว่า *ความเป็นปทัสถานของสหอัตบุคคลนั้นสามารถเข้าใจอย่างครอบคลุมได้ก็ต่อเมื่อขยายกรอบโครงปทัสถาน (normative framework) ออกไปจากพรมแดนของภาษาเพื่อให้รวมไปถึงประสบการณ์ก่อนภาษาและพ้นไปจากพรมแดนของภาษา (pre and extra–linguisticality) เข้ามาไว้ในคำอธิบายด้วย ดังนั้น* ฮอนเน็ตจึงเสนอว่าปทัสถานอันเป็นเงื่อนไขให้กับการวิพากษ์นั้นพึงอยู่ในรูปของมโนทัศน์ว่าด้วยการยอมรับที่ตระหนักและรวมมิติเหล่านี้เข้ามาในคำอธิบาย (Petherbridge, 2011, pp. 1–30)

กล่าวในอีกนัยยะหนึ่งได้ว่า คำอธิบายว่าด้วยความเป็นสังคมไม่ได้จำกัดภายใต้การสื่อความอย่างเสมอภาคกันระหว่างอัตบุคคลหรือการบูรณาการทางสังคม (social integration) ผ่านการแลกเปลี่ยนถกเถียงอย่างมีเหตุผลดังที่ฮาเบอร์มาสเสนอในฐานะที่เป็นการจัดวางรากฐานให้กับการวิพากษ์ เพราะแม้แต่กระทั่งการสื่อความในฐานะที่เป็นการกระทำทางสังคมแบบหนึ่งก็เป็นการสื่อความระหว่างมนุษย์ด้วยกันเพื่อที่จะสถาปนาปทัสถานบางประการในการอยู่ร่วมกัน การสื่อความดังกล่าวก็ยังถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิธีคิดว่าด้วยการต่อสู้และความขัดแย้งระหว่างกันของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคมที่มุ่งเปลี่ยนแปลงระเบียบและความสัมพันธ์ของการยอมรับที่เป็นอยู่ ระเบียบและความสัมพันธ์ของการยอมรับซึ่งอาจไม่ได้ดำรงอยู่ในพรมแดนของภาษาทั้งในความหมายของประสบการณ์ก่อนภาษาและพ้นไปจากพรมแดนของภาษาไปด้วยในเวลาเดียวกัน

เมื่อมาถึงตรงนี้ เราสามารถเห็นได้ถึงเค้าโครงของทฤษฎีสังคมในแบบฉบับของฮอนเน็ตที่บ่งชี้ถึงการเคลื่อนการจัดวางปทัสถานให้กับการวิพากษ์บนฐานของการกระทำเชิงสื่อความไปสู่การจัดวางบนฐานของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับ

ดังนั้น ในส่วนต่อไปผู้วิจัยจะแจกแจงเนื้อหาในเชิงปทัสถานของความคิดว่าด้วยการยอมรับของฮอนเน็ตว่าอะไรบ้างที่เป็นลักษณะสำคัญของปรัชญาความคิดดังกล่าว

การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับ: เนื้อหาเชิงปทัสถาน การก่อตัวของอัตลักษณ์และนัยยะทางสังคม

ควรกล่าวในที่นี้ก่อนที่จะลงไปสู่*เนื้อหาเชิงปทัสถาน*ของมโนทัศน์ว่าด้วยการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับในปรัชญาความคิดของฮอนเน็ตว่า โจทย์หรือประเด็นปัญหาทางปรัชญาที่ฮอนเน็ตจะต้องคลี่คลายอย่างน้อยที่สุดก็ในแง่ที่จะต้องปรับเปลี่ยนและเคลื่อนการวิเคราะห์มโนทัศน์ว่าด้วยการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับออกจากกรอบของอภิปรัชญาและปรัชญาประวัติศาสตร์ในแบบเฮเกลมาสู่กรอบคิดหลังอภิปรัชญาและกระบวนทัศน์สหอัตบุคคลดังที่ได้อภิปรายไปในส่วนที่แล้ว ฮอนเน็ตได้ขยายความและชี้ให้เห็นถึงวิธีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบโจทย์และประเด็นปัญหาดังกล่าวไว้ว่า หนึ่งในหลาย ๆ ทฤษฎีที่สร้างสะพานเชื่อมระหว่างความแหลมคมดั้งเดิมของเฮเกลกับสถานการณ์ทางภูมิปัญญาของเราสามารถค้นพบได้ในจิตวิทยาทางสังคมของจอร์จ เฮอร์เบิร์ต มี้ด เนื่องด้วยงานเขียนของเขาอนุญาตให้กับการส่งผ่านทฤษฎีว่าด้วยสหอัตบุคคลของเฮเกลไปสู่ภาษาแบบหลังอภิปรัชญา งานเขียนเหล่านี้สามารถใช้ตระเตรียมเส้นทางสำหรับโครงการที่ดำเนินการอยู่นี้ได้ (Honneth, 1992, p. 70 เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากข้อความข้างต้น ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งอภิปรายถึงโครงการทฤษฎีสังคมของฮอนเน็ตดังที่ปรากฏอยู่ในส่วนที่สองของ *The Struggle for Recognition* ของเขาโดยประกอบไปด้วย 1) การคลี่ให้เห็นเนื้อหาเชิงปทัสถานบนฐานของการต่อสู้ให้ได้มาเพื่อการยอมรับซึ่งหัวใจสำคัญอยู่ที่การจำแนกประเภทรูปแบบของมโนทัศน์ว่าด้วยการยอมรับของฮอนเน็ตสามประการ กล่าวคือ “ความรัก”(love) “สิทธิ” (rights) และ “ภราดรภาพ” (solidarity)[6] ทั้งนี้การอภิปรายเนื้อหาเชิงปทัสถานดังกล่าวจะดำเนินไปควบคู่กับการชี้ให้เห็นถึงมโนทัศน์ว่าด้วยการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับที่ถูก

[6] ผู้วิจัยเลือกแปลมโนทัศน์ solidarity ของฮอนเน็ตว่า “ภราดรภาพ” ด้วยเหตุผลที่มโนทัศน์ดังกล่าวมีรากเหง้าความเป็นมาเดียวกันกับมโนทัศน์ fraternité ซึ่งเป็นหนึ่งในคำขวัญประจำชาติและการปฏิวัติฝรั่งเศสเคียงข้างกันกับมโนทัศน์ “อิสรภาพ” (liberté) และ “ความเสมอภาค” (égalité) ตลอดจนรากเหง้าความเป็นมาที่มีร่วมกันกับมโนทัศน์ว่าด้วย “มิตรภาพ” (friendship) และ “ความเป็นพี่น้อง” (brotherliness) ผู้สนใจประวัติศาสตร์มโนทัศน์ว่าด้วยภราดรภาพ โปรดดู (Brunkhorst, 2005; Pensky, 2008, pp. 1–32)

ปรับเปลี่ยนมาอยู่ภายใต้กรอบคิดหลังอภิปรัชญาในจิตวิทยาทางสังคมของจอร์จ เฮอร์เบิร์ต มี้ด (George Herbert Mead) โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้ความคิดว่าด้วย กระบวนการสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์ผ่านปฏิบัติการทางสังคม (individuation through socialization) (Honneth, 1995, pp. 71–91) จากนั้นจะเคลื่อนไปสู่ 2) การอภิปราย ถึงมโนทัศน์สำคัญและถือได้ว่าเป็นไวยากรณ์ที่ผลักกันให้เกิดการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่ง การยอมรับ นั่นคือ การไม่เคารพ (disrespect) หรือในอีกนัยยะหนึ่งก็คือการไม่ยอมรับ (misrecognition) ผ่านประสบการณ์เชิงปฏิเสธ (negative experience) ที่มีต่อปทัสถาน ของความรัก สิทธิ และภราดรภาพอย่าง *การละเมิดร่างกาย* (violations of body) *การไม่ยอมรับสิทธิ* (denial of rights) และ *การทำให้วิถีชีวิตเสื่อมถอย* (denigration of the way of life) ตามลำดับ

1. เนื้อหาเชิงปทัสถานของการต่อสู้ให้ได้มาเพื่อการยอมรับ: “ความรัก” (love) “สิทธิ” (respect) และ “ภราดรภาพ” (solidarity)

ฮอนเน็ตเริ่มต้นการคลี่เนื้อหาเชิงปทัสถานของมโนทัศน์ว่าด้วยการต่อสู้เพื่อให้ ได้มาซึ่งการยอมรับโดยชี้ให้เห็นถึงคุณูปการในปรัชญาความคิดของเฮเกลใน สองประการ ประการแรกเป็นคำอธิบายที่สืบเนื่องมาจากส่วนที่สองกล่าวคือ ในการ ตีความเนื้อหาว่าด้วย Spirit ของเฮเกลนั้น ฮอนเน็ตหมายถึงสภาวะที่มนุษย์จะสามารถ มีชีวิตที่ดีและบรรลุความเป็นมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์ก็ในฐานะที่เป็นผลมาจาก พัฒนาการของกระบวนการบ่มเพาะตัวเองอันเป็นกระบวนการที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง และการต่อสู้ ประการที่สองคือ การจัดจำแนกจินตมณฑลของสถาบันทางสังคมสมัยใหม่ อันเป็นสังเวียนของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับของมนุษย์สมัยใหม่ อย่างครอบครัว (family) ประชาสังคม (civil society) และรัฐ (state) ทั้งสองคุณูปการ ดังกล่าวส่งผลให้ฮอนเน็ตสามารถจัดประเภทแบบแผนและสถาปัตยกรรมภายใน ของมโนทัศน์ว่าด้วยการยอมรับได้ โดยเนื้อหาเชิงปทัสถานของแต่ละสถาบันอยู่ที่มโนทัศน์ ว่าด้วยความรัก สิทธิ และภราดรภาพ ตามลำดับ

ในกรณีของความรักนั้น เพื่อที่จะเคลื่อนคำอธิบายว่าด้วยความรักที่จัดวาง มโนทัศน์ว่าด้วยความรักแบบอภิปรัชญาของเฮเกลซึ่งเน้นไปที่ความเป็นเอกภาพ การก่อตัวจิตสำนึกในสัมพันธภาพของคู่รักแบบอีโรติกที่คู่สัมพันธ์บรรลุวุฒิภาวะและ สามารถใช้เหตุผลเต็มขั้นมาอยู่ภายใต้กรอบคำอธิบายแบบหลังอภิปรัชญา และกระบวนทัศน์ว่าด้วยสหอัตบุคคล อย่างไรก็ตาม ในสายตาของฮอนเน็ต คำอธิบาย ในทฤษฎีจิตวิทยาสังคมของมี้ดไม่ปรากฏเรื่องความรักมากนัก สิ่งที่ฮอนเน็ตทำจึงคือ การแสวงหาคำอธิบายเชิงประจักษ์จากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง

แม่และเด็กซึ่งมาจากการสังเกตการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง (parents) กับเด็ก (childs) หลายคู่ในงานของนักจิตวิเคราะห์นาม โดนัลด์ วินนิค็อตต์ (Donald Winnicott) (Honneth, 1995, pp. 98–107) สำหรับฮอนเน็ตแล้ว ด้วยการพิจารณาเฮเกลและวินนิค็อตต์ควบคู่กันไปดังกล่าว คำอธิบายว่าด้วยความรักของฮอนเน็ตจึงสามารถอธิบายได้ในรูปที่ว่า ความรักเป็นแบบแผนของการยอมรับในกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ประเภทหนึ่ง เป็นแบบแผนการยอมรับซึ่งเป็นความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานที่มีต่อกันระหว่างคนใกล้ชิด (mutual recognition between intimates) นอกจากนี้ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางด้านความรักของฮอนเน็ตไม่ได้จำกัดเฉพาะความสัมพันธ์ของคู่รักในแบบเฮเกลและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวในแบบวินนิค็อตต์เท่านั้น หากแต่ยังขยายครอบคลุมไปถึงความสัมพันธ์ในรูปของมิตรภาพ (friendships) ในหมู่กลุ่มคนใกล้ชิดจำนวนไม่มากนักด้วย (Honneth, 1995, p. 95) หัวใจของการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ที่มีความรักเป็นแกนกลางที่มีต่อกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ของคู่สัมพันธ์ก็คือข้อพิจารณาที่ว่า ในกระบวนการของการสร้างตัวตัน/อัตลักษณ์ผ่านสื่อกลางอย่างความรักนั้น ปัจเจกบุคคลจะรู้จักตนเอง (know oneself) และเป็นตัวเอง (to be oneself) ได้ ก็เฉพาะจากการยอมรับและสนับสนุนจากผู้อื่น (other/another) ในคำอธิบายของฮอนเน็ต ความรักเป็นเรื่องของความสามารถในการแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความต้องการ และความปรารถนาโดยปราศจากความกลัวว่าการแสดงออกดังกล่าวจะลงเอยด้วยการเพิกเฉยจากคนใกล้ชิดที่เรามีปฏิสัมพันธ์ด้วย ในแง่นี้ คุณลักษณะของความรักจึงสัมพันธ์แนบแน่นกับการสร้างตัวตนผ่านปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในการแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความต้องการและความปรารถนาของตนเองเพื่อให้ได้มาซึ่ง “ความเชื่อมั่นตัวเอง” (self–confidence/trust in oneself) ดังนั้น ฮอนเน็ตจึงอภิปรายมโนทัศน์ว่าด้วยความรักควบคู่กันไปกับมโนทัศน์ที่เกี่ยวเนื่องกับพัฒนาการของความรักที่มีต่อกระบวนการสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์ของมนุษย์นั่นคือ ความเชื่อมั่นตัวเอง ด้วย

ในคำอธิบายที่ได้มาจากวินนิค็อตต์ ฮอนเน็ตมองความสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กในฐานะที่เป็นกระบวนทัศน์ว่าด้วยความรัก คำอธิบายดังกล่าวเริ่มต้นจาก *สภาวะความสัมพันธ์แบบพึ่งพิงกันแรกเริ่ม* (original symbiosis) ระหว่างแม่กับเด็กที่ทั้งคู่ต่างก็เข้าใจว่าตัวเองไม่ได้แยกขาดอย่างสมบูรณ์จากอีกฝ่ายหนึ่งในความหมายที่ว่า ทั้งแม่และเด็กต่างก็รู้สึกถึงความต้องการ แรงปรารถนา ความสุข หรือความไม่พอใจของอีกฝ่ายหนึ่งราวกับว่าเป็นความรู้สึกของตนเอง *พัฒนาการความสัมพันธ์ของความรักสามารถเกิดขึ้นได้ผ่านกระบวนการต่อรองที่แต่ละคนมีต่อกัน (mutual*

negotiation of each) กระบวนการต่อรองที่ค่อย ๆ พัฒนาหลุดออกจากสภาวะความสัมพันธ์แบบพึ่งพิงกันแรกเริ่มไปสู่สภาวะที่ต่างฝ่ายต่างก็สามารถรู้สึกและเข้าใจว่าตัวเองมีตัวตนที่แยกขาด (separate) และแตกต่าง (distinct) จากอีกฝ่ายหนึ่ง ตลอดจนตระหนักถึงการดำรงอยู่ทางกายภาพและอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง ฮอนเน็ตได้ชี้ให้เห็นในรายละเอียดถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์ดังกล่าวว่า ในกระบวนการพัฒนาและเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ของเด็ก (maturation) อาจปรากฏรูปแบบและวิธีการในการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ (individuation) ที่แตกต่างกันในแต่ละขั้นตอนระหว่างแม่และเด็กซึ่งแต่ละขั้นตอนก็เรียกร้องการสนับสนุนทางด้านอารมณ์ ความต้องการและความปรารถนา ตลอดจนการสูญเสียหรือสละ (sacrifice) ตัวตนบางอย่างในขั้นตอนก่อนหน้าเพื่อที่จะนำไปสู่ขั้นตอนในระดับที่สูงขึ้น ในแง่นี้ ฮอนเน็ตจึงเห็นพ้องกับนักจิตวิเคราะห์อย่างเจสสิก้า เบ็นยามิน (Jessica Benjamin) ที่มองความรักว่าเป็นเรื่องของกระบวนการของการยอมรับระหว่างระหว่างกันประเภทหนึ่ง (a process of mutual recognition) ด้วยเหตุที่ว่า ในด้านหนึ่งแม่จะต้องสนับสนุนเด็กด้วยความรักและความอาทรอย่างไร้เงื่อนไขที่ทำให้เชื่อมั่นได้ว่าเด็กจะสามารถเริ่มทำความเข้าใจสิ่งเร้าทางอารมณ์และร่างกายว่าอารมณ์ ความต้องการ และความปรารถนาดังกล่าวเป็นของตนเองได้ ส่วนอีกด้านหนึ่ง เด็กจะแสดงออกซึ่งสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่ทำให้แม่สามารถแยกแยะความแตกต่างว่าเป็นอารมณ์ ความรู้สึกความต้องการและความปรารถนาของเด็กที่แยกขาดจากอารมณ์ความรู้สึกความต้องการและความปรารถนาของแม่ได้ ในแง่นี้ ความรักระหว่างแม่และเด็กจึงเป็นเรื่องของกระบวนการสร้างการยอมรับระหว่างกัน (mutual recognition) ที่ต่างฝ่ายต่างก็ค่อย ๆ รับรู้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งมีตัวตนทางกายภาพที่มีสิ่งเร้าทางอารมณ์และร่างกายที่มีลักษณะเฉพาะและเป็นแบบฉบับของตนเอง (Honneth, 1995, pp. 98–106)

ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยเหตุที่ทั้งเฮเกลและวินนิค็อตต์ (รวมไปถึงเบ็นยามิน) ต่างก็มองความรักว่าเป็นเรื่องสำคัญในกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ในทางปฏิบัติ (practical identity) ฮอนเน็ตจึงได้ขยับขยายการอธิบายว่าด้วยความรักในฐานะที่เป็นแบบแผนประเภทแรกของการยอมรับไปสู่มโนทัศน์ที่เกี่ยวเนื่องกันอย่างความเชื่อมั่นตัวเอง สำหรับฮอนเน็ตแล้ว ความเชื่อมั่นตัวเองไม่ใช่เรื่องของความเข้าใจทั่วไปที่มักจะหมายความถึงทัศนคติเชิงบวกที่มีต่อความสามารถของตนเอง หากแต่เป็นเรื่องของความรู้สึกพื้นฐานต่อเสถียรภาพและความต่อเนื่องของตัวตน/อัตลักษณ์ของตนเองในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลที่มีอารมณ์ความรู้สึก ความต้องการ และความปรารถนาที่เฉพาะเจาะจง ความสำคัญของความเชื่อมั่นตัวเองโดยเฉพาะในแง่ของเสถียรภาพ

และความต่อเนื่องก็คือ เมื่อเกิดการเผชิญหน้ากับคนอื่น ตลอดจนการเผชิญกับโลกทางสังคมภายนอกที่ไม่ได้อยู่ในสายสัมพันธ์ใกล้ชิด (intimacy) ดังกล่าวแล้ว ปัจเจกบุคคลยังสามารถเชื่อมั่นในการแสดงออกและควบคุมความต้องการและความปรารถนาทั้งทางด้านอารมณ์และด้านกายภาพของตนเองได้โดยไม่รู้สึกวิตกกังวลหรือแปลกแยก ดังนั้น ความรักและความเชื่อมั่นตนเองจึงเป็นกระบวนการพื้นฐานที่สามารถนำไปสู่การสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ในทางปฏิบัติ (practical relation–to–self) ในรูปแบบอื่น ๆ ได้ เมื่อพิจารณาในแง่นี้แล้ว ฮอนเน็ตจึงลงความเห็นว่า ความรักและความเชื่อมั่นตนเองจึงเป็นแบบแผนพื้นฐานของการยอมรับที่มาก่อน (prior to) และมีความสำคัญในเชิงมโนทัศน์และในเชิงลำดับการก่อตัวของการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ในกระบวนการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับเหนือ (priority over) แบบแผนการยอมรับในอีกสองแบบแผนที่เหลืออย่างสิทธิและภราดรภาพ ตลอดจนมโนทัศน์ที่เกี่ยวเนื่องอย่างการเคารพตัวเอง (self–respect) และ เกียรติภูมิในตนเอง (self–esteem) ตามลำดับ (Honneth, 1995, p. 107; Zurn, 2015, p. 32)

ส่วนในกรณีของสิทธิซึ่งเป็นแบบแผนของการยอมรับประเภทที่สองนั้น ทั้งเฮเกลและมี้ดได้รับอิทธิพลมาจากค้านท์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำอธิบายว่าด้วยกฎหมาย (law) และคุณธรรม (morality) กล่าวในรายละเอียดคือ ด้วยการแยกระหว่างระบบกฎหมายสมัยใหม่กับก่อนสมัยใหม่ที่ความแตกต่างอยู่ในประเด็นที่ว่า ในระบบกฎหมายก่อนสมัยใหม่ สถานะทางกฎหมายของปัจเจกบุคคลวางอยู่บนสถานภาพทางสังคมตามลำดับชั้นที่แต่ละปัจเจกบุคคลสังกัดสถานะทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป ขณะที่ในระบบกฎหมายสมัยใหม่ สถานะทางกฎหมายของปัจเจกบุคคลวางอยู่บนปทัสถานของความเสมอภาคกันเบื้องหน้ากฎหมาย (equality before the law) ที่ระบบกฎหมายจะต้องปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเสมอภาคกัน (equal treatment) ในแง่นี้แล้ว ปทัสถานพื้นฐานของระบบกฎหมายสมัยใหม่จึงวางอยู่บนความเสมอภาคและพิจารณาปัจเจกบุคคลในฐานะที่เป็นตัวกระทำการที่มีเสรีภาพ มีเหตุผล และสามารถรับผิดชอบการกระทำของตนเองได้ (a rational and moral agent) ในความเห็นของฮอนเน็ต ทั้งเฮเกลและมี้ดต่างก็ได้รับอิทธิพลดังกล่าวของค้านท์ หากแต่ตีความข้อสังเกตทั้งหมดที่กล่าวไปข้างต้นให้มาอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์ว่าด้วยสหอัตบุคคล ดังนั้นคำอธิบายว่าด้วยสิทธิในฐานะที่เป็น “อัตตาณัติเชิงปัจเจก” (individual autonomy) ของค้านท์จึงถูกปรับเปลี่ยนให้มาอยู่ในรูปของความสัมพันธ์ทางด้านกฎหมาย/กฎเกณฑ์ (legal relations)

ในความเห็นของฮอนเน็ตแล้ว ขณะที่ในการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ในทางปฏิบัติของความเชื่อมั่นตัวเองเกิดขึ้นผ่านสื่อกลางอย่างความรักและมิตรภาพของกลุ่มคนใกล้ชิดซึ่งมีลักษณะเฉพาะเจาะจง (specific) การสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ในทางปฏิบัติผ่านสื่อกลางอย่างความสัมพันธ์ทางด้านกฎหมาย/กฎเกณฑ์กลับเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านความสัมพันธ์ที่มีระยะห่างไกลออกไป เป็นความสัมพันธ์กับคนแปลกหน้านิรนามทั่วไป (generic) ท่ามกลางสมาชิกของชุมชนทางกฎหมาย/กฎเกณฑ์เดียวกัน ดังนั้น สิทธิจึงสามารถเข้าใจได้ในฐานะที่เป็นอีกวิถีหนึ่งของแบบแผนว่าด้วยการยอมรับที่แตกต่างออกไปจากความรักและสามารถทำความเข้าใจแบบแผนการยอมรับว่าด้วยสิทธิได้ในฐานะที่เป็น “สัญลักษณ์ของการเคารพทางสังคมที่ไม่อิงอยู่กับบุคคล” (depersonalized symbols of social respect) (Honneth, 1995, p. 118)

ในการพิจารณาประเด็นว่าด้วยสิทธิที่สัมพันธ์กับระบบกฎหมายสมัยใหม่นั้น ฮอนเน็ตได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ด้วยเหตุที่ปัจเจกบุคคลมีสถานะทางกฎหมาย (legal status) ภายใต้ระบบกฎหมายหนึ่ง ๆ ปัจเจกบุคคลจึงได้รับสิทธิตลอดจนความคุ้มครองทางกฎหมาย (legal protections) จากระบบกฎหมายดังกล่าว ในทางกลับกัน สิทธิและความคุ้มครองภายใต้ระบบกฎหมายดังกล่าวก็ทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถคิดถึงตัวเองในฐานะที่เป็นหนึ่งในสมาชิกที่เต็มขั้นและเสมอภาค (a full and equal member) ที่มีความสามารถในการตัดสินใจและรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตัวเองในชุมชนทางกฎหมายนั้น ๆ ไปด้วยในเวลาเดียวกัน ในแง่นี้ สิทธิจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวพันกับสองด้านไปพร้อมกัน กล่าวคือ ด้านปัจเจกบุคคลที่ระบบกฎหมายปฏิบัติต่อปัจเจกบุคคลในฐานะที่เป็นตัวกระทำการที่มีอัตตาณัติของตนเอง สามารถกระทำการบนพื้นฐานของการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลของตนเองได้อย่างอิสระ ในขณะเดียวกันก็มีด้านทางสังคม กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลสามารถรับผิดชอบกับการกระทำดังกล่าวของตนเองที่ส่งผลต่อคนอื่น ๆ ได้ ดังนั้น เมื่อปัจเจกบุคคลได้รับการยอมรับจากสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชนทางกฎหมายเดียวกันในฐานะผู้ทรงสิทธิ (bearers of rights) ผ่านการรับรองสถานะทางกฎหมายของปัจเจกบุคคลแล้ว ฮอนเน็ตจึงกล่าวถึงสิทธิในฐานะที่เป็นแบบแผนการยอมรับประเภทหนึ่งที่ปัจเจกบุคคลสามารถได้มาซึ่งความรู้สึกที่ฮอนเน็ตเรียกว่าการเคารพตัวเอง (self-respect) ในความหมายที่การเคารพตัวเองหมายถึงการที่ปัจเจกบุคคลตระหนักถึงศักดิ์ศรี (dignity) ของตนเองว่ามีเสรีภาพและความเสมอภาคกับบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนทางกฎหมายเดียวกัน ดังนั้น ในการคลี่เนื้อหาของแบบแผนการยอมรับว่าด้วยสิทธินั้น ฮอนเน็ตจึงอภิปรายไปควบคู่กันไปกับมโนทัศน์ที่เกี่ยวเนื่องกัน นั่นคือ การเคารพตัวเอง (Honneth, 1995, pp. 118–121)

สำหรับฮอนเน็ตแล้ว หัวใจในการทำความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างสิทธิกับการเคารพตัวเองวางอยู่บนประเด็นใจกลางที่สามารถสรุปอย่างรวบยอดได้ว่า ปัจเจกบุคคลพัฒนาความสามารถในการเคารพตัวเองได้อย่างสมบูรณ์และสมศักดิ์ศรีก็ภายใต้เงื่อนไขและกระบวนการที่ปัจเจกบุคคลพิจารณาตัวเองว่าตนเองเป็นทั้งผู้ร่วมสร้าง (co-author) กฎหมายและอยู่ร่วมชุมชนทางกฎหมายกับสมาชิกคนอื่น ๆ ที่เสรีและเสมอภาคเช่นเดียวกับตนเอง ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ที่อยู่ในบังคับ (addressee) ของกฎหมายที่ตนเองมีพันธะ (obligations) เป็นผู้ร่วมสร้างขึ้นมากับสมาชิกที่เสรีและเสมอภาคคนอื่น ๆ ภายในชุมชนทางกฎหมายเดียวกัน สิทธิในความหมายของฮอนเน็ตจึงมีนัยยะที่เป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่ปัจเจกบุคคลสามารถพัฒนาศักยภาพตลอดจนความมุ่งหวังถึงกฎเกณฑ์ที่สามารถใช้เป็นปทัสถานในการอยู่ร่วมกัน เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งครอบคลุมผู้อยู่ในบังคับของกฎเกณฑ์ดังกล่าวเป็นการทั่วไปและเป็นสากลโดยที่ตนเองก็ผูกพันอยู่ในสายสัมพันธ์เดียวกันกับผู้อื่นในกฎเกณฑ์ดังกล่าวด้วย จากกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวนี่เองที่ทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถเรียนรู้ได้ว่าตนเอง*ควรค่าแก่การได้รับสิทธิตามกฎหมาย* (*deserving* of legal rights) และ*ควรค่าแก่การเคารพตนเอง* (*deserving of self-respect*) ก็เพราะด้วยเหตุที่ตนเองเป็นทั้งผู้สร้างกฎหมายและรับผิดชอบด้วยการอยู่ภายใต้กฎหมายดังกล่าวโดยการคำนึงถึงลักษณะความเป็นทั่วไปและเป็นสากลของตัวกฎหมายนั้น แน่นอนว่าการมองสิทธิในฐานะที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ของฮอนเน็ตข้างต้นไม่ได้เป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ที่ปราศจากความขัดแย้งจากสมาชิกร่วมชุมชนทางกฎหมาย หากแต่เต็มไปด้วยการต่อสู้และมีความเป็นสาธารณะที่ส่งผลในทางสังคม ในแง่นี้เพื่อที่จะได้มาซึ่งการเคารพตัวเองอย่างสมบูรณ์ (full self-respect) ปัจเจกบุคคลจึงไม่ได้เพียงแต่คิดถึงหรือรับรู้ว่าตนเองเป็นผู้ทรงสิทธิและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ตลอดจนมีพันธะทางศีลธรรมที่ผูกพันต่อระเบียบทางกฎหมายที่ตนเองได้ร่วมสร้างขึ้นมากับคนอื่น ๆ เท่านั้น หากแต่ปัจเจกบุคคลยังต้องพัฒนาความสามารถที่จะหยิบยกข้ออ้างอันเป็นสาธารณะที่อ้างอิงความเป็นสากล ข้ออ้างอันเป็นสากลที่ปลดปล่อย (liberate) และไถ่ถอน (redeem) ออกจากระเบียบการยอมรับที่เป็นอยู่และพัฒนาข้ออ้างสาธารณะและเป็นสากลดังกล่าวเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากสมาชิกร่วมชุมชนทางกฎหมายเดียวกันไปพร้อม ๆ กันด้วย (Honneth, 1995, pp. 118-121)

ส่วนแบบแผนการยอมรับประเภทสุดท้าย คือ *ภราดรภาพ*นั้น เพื่อที่จะทำให้เห็นว่าภราดรภาพเป็นแบบแผนการยอมรับอีกประเภทหนึ่งที่แยกออกมาจากความรักและสิทธิ เราจึงควรเริ่มต้นพิจารณาความแตกต่างของทั้งสามมโนทัศน์

ในปรัชญาความคิดของฮอนเน็ต กล่าวคือ พรมแดนการวิเคราะห์ความรักนั้นอยู่ที่การแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความต้องการ และความปรารถนาอันเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลในกลุ่มคนเล็ก ๆ ที่ใกล้ชิดกัน ขณะที่พรมแดนการวิเคราะห์สิทธิเน้นไปที่ความเป็นอัตตาณัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตตาณัติในเชิงคุณธรรม (moral autonomy) ของปัจเจกบุคคลที่มีศักยภาพขยายไปได้ถึงชุมชนของมนุษยชาติทั้งมวล ส่วนพรมแดนการวิเคราะห์ภราดรภาพสำหรับฮอนเน็ตแล้วเป็นเรื่องของ*เกียรติภูมิ (esteem)* ในความหมายของอุปนิสัย ความสามารถ ตลอดจนความสำเร็จอันเป็นแบบฉบับเฉพาะตัว (distinctive traits, abilities and achievements) ของปัจเจกบุคคล การคลี่คลายมโนทัศน์ว่าด้วยภราดรภาพเพื่อให้เห็นถึงมิติของความเป็นสังคมและอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์สหอัตบุคคลจึงขยายไปสู่ประเด็นว่าด้วยความสัมพันธ์ของเกียรติภูมิ (esteem relationships) ที่ครอบคลุมกลุ่มคนที่แบ่งปันคุณค่าและยอมรับในแบบแผนวิถีชีวิตเดียวกันที่ฮอนเน็ตเรียกว่า “ชุมชนคุณค่า” (communities of value) และ “ภราดรภาพ” (Honneth, 1995, pp. 111–113; pp. 121–130)

ในการพิจารณาแบบแผนการยอมรับว่าด้วยภราดรภาพและเกียรติภูมิ ฮอนเน็ตได้ชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติของทั้งสองมโนทัศน์ที่มีความคล้ายคลึงกับแบบแผนว่าด้วยการยอมรับอย่างความรักและมิตรภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ที่ความรักและมิตรภาพเป็นกระบวนการของการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ที่ทำให้ปัจเจกบุคคลเข้าใจว่าตนเองมีความพิเศษ มีลักษณะเฉพาะตน (unique) และมีคุณค่า (valuable) ทั้งนี้ในบริบทของการอภิปรายแบบแผนของการยอมรับว่าด้วยภราดรภาพและเกียรติภูมินั้น ฮอนเน็ตเห็นว่าคำอธิบายของมี้ดในการกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ที่แยกตัวเองออกจากคนอื่นนั้นเน้นไปที่คำอธิบายของ “ความรู้สึกถึงความเหนือกว่า” (sense of superiority) ที่วางอยู่บนระบบของการแบ่งงานกันทำ (division of labour) ในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกถึงความเหนือกว่าดังกล่าวไม่ได้เป็นความรู้สึกถึงความเหนือกว่าโดยพิจารณาเปรียบเทียบกับคนอื่น หากแต่เป็นเรื่องว่าด้วยคุณค่าที่ตนเองมอบให้กับสังคมโดยรวม

ในความเห็นของฮอนเน็ตที่มีต่อข้อสังเกตข้างต้นของมี้ดนั้น ในด้านหนึ่งข้อสังเกตดังกล่าวมีคุณูปการในแง่ที่ได้เปิดให้เห็นว่า ความรู้สึกของปัจเจกบุคคลว่าตัวเองมีคุณค่าอันเป็นแบบฉบับเฉพาะของตนเองเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาตัวตน/อัตลักษณ์ของตนเองขึ้นมา ในแง่นี้ กระบวนการในการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์จึงเชื่อมต่อกับคุณค่าที่ปัจเจกบุคคลมีต่อตนเองที่ฮอนเน็ตเรียกว่า เกียรติภูมิต่อตนเอง (self–esteem) แต่ในอีกด้านหนึ่ง ด้วยข้อจำกัดของคำอธิบายที่วางอยู่บนระบบของ

การแบ่งงานกันทำ จึงทำให้ฮอนเน็ตลงความเห็นว่า ไม่ใช่ทุกงานในระบบการแบ่งงานกันทำจะทำให้ปัจเจกบุคคลทุกคนเห็นว่าตนเองมีคุณค่าและคุณูปการ (contributions) อันเป็นแบบฉบับเฉพาะของตนเองที่มีต่อสังคมโดยรวม เพราะคุณค่าอันเป็นแบบฉบับเฉพาะของตนเองหรือเกียรติภูมิต่อตนเองเป็นเรื่องของการตัดสินประเมินคุณค่าในอุปนิสัย ความสามารถ ตลอดจนความสำเร็จอันเป็นแบบฉบับเฉพาะของแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มทางสังคม เกียรติภูมิจึงเป็นเรื่องของกระบวนการในการให้คุณค่าทางสังคมที่มีความแตกต่างกันตามกลุ่มคนที่ยึดถือคุณค่า แบบแผนวิถีชีวิตหรือระเบียบของเกียรติภูมิ (esteem order) และขึ้นอยู่กับปัจจัยทางวัฒนธรรมเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป ในแง่นี้ สิ่งที่ฮอนเน็ตทำเพื่อที่จะก้าวข้ามข้อจำกัดดังกล่าวของมี้ดคือ การจัดวางเกียรติภูมิไว้ภายใต้ขอบฟ้าของคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เฉพาะเจาะจงหนึ่ง ๆ (horizon of values of a particular culture) เป็นขอบฟ้าของคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สามารถเปิดให้เห็นความเป็นไปได้ของการท้าทายและการต่อสู้ทางวัฒนธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มที่ยึดถือวัฒนธรรมเฉพาะตลอดจนยึดถือระเบียบของเกียรติภูมิที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ ก็เพื่อเป้าหมายของการยึดถือคุณค่าร่วมกันที่มีต่อสังคมโดยรวม

โดยสรุปแล้ว การจัดประเภทและจำแนกจินตมณฑลของแบบแผนของการยอมรับเป็นความรัก สิทธิ และภราดรภาพที่กล่าวมาข้างต้นของฮอนเน็ต เป็นไปเพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงมิติของกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลผ่านรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีสื่อกลางต่างประเภทกันออกไป ยิ่งไปกว่านั้นเพื่อที่จะทำให้สามารถอธิบายโครงสร้างเชิงปทัสถานของการยอมรับที่วางอยู่ภายใต้กรอบหลังอภิปรัชญาและกระบวนทัศน์สหอัตบุคคล ฮอนเน็ตยังได้สร้างมโนทัศน์ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่บูรณาการกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลผ่านรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทั้งสามแบบแผนของการยอมรับให้มาอยู่ภายใต้มโนทัศน์เดียวกัน มโนทัศน์ดังกล่าวเป็นมโนทัศน์ที่สามารถเข้าใจได้ในฐานะที่เป็นอุดมคติเชิงปทัสถานของสังคม (normative ideal of a society) ที่เป็นเงื่อนไขผลักดันให้ปัจเจกบุคคลสามารถพัฒนา*ความเชื่อมั่นตัวเอง การเคารพตัวเอง* และ *เกียรติภูมิในตนเอง* ขึ้นมาได้นั่นคือ *มโนทัศน์ในเชิงรูปแบบว่าด้วยชีวิตทางจริยธรรม (a formal conception of ethical life)* ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ที่สมบูรณ์ (Honneth, 1995, pp. 171–179)

นอกเหนือไปจากนี้ หากเราย้อนกลับไปสู่ประเด็นปัญหาตั้งต้นที่ฮอนเน็ตได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในการประเมินโครงการของทฤษฎีวิพากษ์แห่งสำนักแฟรงก์เฟิร์ตที่เริ่มต้นด้วยฮอร์คไคเมอร์ที่ว่า *นักทฤษฎีวิพากษ์สังคมจะสร้างกรอบมโนทัศน์ในการวิเคราะห์สังคมที่สามารถทำความเข้าใจและอธิบายได้ทั้งโครงสร้างการครอบงำทางสังคมและสามารถระบุแหล่งที่มาทางสังคมเพื่อก้าวข้ามการครอบงำนั้นไปพร้อมกันได้อย่างไร* ในแง่นี้ ประเภทและแบบแผนของการยอมรับจึงยังถือว่าเป็นกรอบปทัสถานที่ใช้ในการทำความเข้าใจโครงสร้างการครอบงำทางสังคมไปพร้อมกับการวิพากษ์เพื่อที่จะก้าวข้ามการครอบงำดังกล่าวไปพร้อมกันด้วย ดังนั้น ในส่วนต่อไปจึงคลี่ให้เห็นว่า *โครงสร้างการครอบงำทางสังคม*ที่เป็นอยู่หรืออีกนัยยะหนึ่งคือด้านที่เป็นพยาธิสภาพของปทัสถานดังกล่าว (its pathologies) ในคำอธิบายที่สืบเนื่องมาจากประเภทและแบบแผนของการยอมรับในปรัชญาความคิดของฮอนเน็ตเกิดขึ้นในรูปแบบใดและการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับเกิดขึ้นมาจากพยาธิสภาพของปทัสถานดังกล่าวได้อย่างไร

2. การไม่เคารพและไวยากรณ์เชิงคุณธรรมของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับ: การละเมิดร่างกาย การไม่ยอมรับสิทธิ และ วิถีชีวิตที่เสื่อมถอย

ดังที่ได้กล่าวไปในส่วนที่สองแล้วว่า ในการสร้างทฤษฎีสังคมขึ้นมาบนฐานของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับนั้น ฮอนเน็ตได้หลีกเลี่ยงการสร้างทฤษฎีดังกล่าวบนฐานของปรัชญาประวัติศาสตร์แบบคาดคะเนตามแบบเฮเกลที่เป้าหมายปลายทางสุดท้ายของการยอมรับได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าและสามารถคาดคะเนได้จากโครงสร้างระบบทางปรัชญา ในทางกลับกัน ฮอนเน็ตให้น้ำหนักกับการคิดถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นสิ่งซึ่งถูกสร้างขึ้นบนระนาบของพัฒนาการในเชิงโครงสร้างน้อยกว่าพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ถูกสร้างขึ้นบนระนาบของพัฒนาการในประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลที่เผชิญกับความทุกข์ยาก การไม่ยอมรับและการไม่เคารพ (Honneth, 1995, pp.160–170; Anderson, 1995, pp. xviii–xix) หัวใจสำคัญของข้อเสนอดังกล่าวคือข้อเสนอที่ว่า พัฒนาการทางสังคมเกิดขึ้นจากการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับผ่านประสบการณ์เชิงปฏิเสธ (negative experience) ที่มีต่อระเบียบของการยอมรับที่เป็นอยู่ ในแง่นี้ เมื่อพิจารณาเข้ากับแบบแผนของการยอมรับดังที่ได้แจกแจงไปในส่วนที่แล้วอย่างความรัก สิทธิ และภราดรภาพ ฮอนเน็ตจึงจัดประเภทจินตมณฑลและแบบแผนของประสบการณ์เชิงปฏิเสธดังกล่าวออกมาอยู่ในรูปของการละเมิดร่างกาย การไม่ยอมรับสิทธิ และวิถีชีวิตที่เสื่อมถอยตามลำดับ

ยิ่งไปกว่านั้น ฮอนเน็ตคิดถึงชุดของประสบการณ์เชิงปฏิเสธดังกล่าวในฐานะที่เป็นไวยากรณ์ที่ขับเคลื่อนการต่อสู้ทางสังคมและสร้างมโนทัศน์เพื่อที่จะอธิบายประสบการณ์เชิงปฏิเสธหรือพยาธิสภาพอันเกิดขึ้นกับมโนทัศน์ในเชิงรูปแบบว่าด้วยชีวิตทางจริยธรรมซึ่งเป็นปทัสถานของการอยู่ร่วมกันและเป็นเงื่อนไขจำเป็นในกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ที่สมบูรณ์ว่าการไม่เคารพ (disrespect) ในการอภิปรายส่วนนี้ ผู้วิจัยจึงอภิปรายโดยการยกตัวอย่างประสบการณ์เชิงปฏิเสธจากผลงาน *The Struggle for Recognition* เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงศักยภาพในการปรับใช้มโนทัศน์ว่าด้วยการต่อสู้ให้ได้มาซึ่งการยอมรับในปรัชญาความคิดของฮอนเน็ต

กล่าวในรายละเอียดก็คือ ในกรณีของความรักนั้น ฮอนเน็ตคิดถึงประสบการณ์เชิงปฏิเสธที่มีต่อความรักและมิตรภาพไม่ใช่ในแง่ของพยาธิสภาพของความสัมพันธ์ระหว่างคู่รักหรือความสัมพันธ์ระหว่างมิตรสหาย หากแต่เชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาว่าด้วยกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับที่เกี่ยวเนื่องกับความรักและมิตรภาพ นั่นคือ ความเชื่อมั่นตัวเอง ในความเห็นของฮอนเน็ตแล้ว ประสบการณ์เชิงปฏิเสธที่มีต่อกระบวนการสร้างความเชื่อมั่นตัวเองเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่ถูกละเมิดต่อเรื่องซึ่งเป็นพื้นฐานที่สุดต่อความสามารถในการแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความต้องการ และความปรารถนา นั่นก็คือ การละเมิดต่อลักษณะทางกายภาพของปัจเจกบุคคลหรือ*การละเมิดทางร่างกาย (violation of body)* ทั้งนี้ ฮอนเน็ตใช้การข่มขืน (rape) และการทรมาน (torture) ในฐานะที่เป็นคำอธิบายเชิงกระบวนทัศน์ที่มีต่อการละเมิดร่างกายทางกายภาพที่ครอบคลุมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็ก คู่รัก และมิตรสหาย สำหรับฮอนเน็ตแล้ว การละเมิดทางร่างกายไม่ได้เป็นประสบการณ์ของปัจเจกชนโดด ๆ หากแต่เป็นความสัมพันธ์ของระเบียบการยอมรับที่มีระหว่างกันของกลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิดกันซึ่งฝ่ายหนึ่งมุ่งที่จะควบคุมเหนือบูรณภาพทางร่างกาย (body integrity) ของอีกฝ่ายหนึ่ง การละเมิดบูรณภาพทางร่างกายจึงเปิดให้เห็นการทำลายพัฒนาการของกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ในการได้มาซึ่งความเชื่อมั่นตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่มุมที่ฮอนเน็ตให้ความสนใจก็คือ การทำลายความรู้สึกพื้นฐานต่อ*เสถียรภาพ*และ*ความต่อเนื่อง*ของตัวตน/อัตลักษณ์ของตนเองในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลที่มีอารมณ์ความรู้สึก ความต้องการ และความปรารถนาที่เฉพาะเจาะจงและส่งผลในด้านกลับคือทำให้ปัจเจกบุคคลไม่สามารถแสดงอารมณ์ความรู้สึก ความต้องการ และความปรารถนาที่เฉพาะเจาะจงของตนเอง*โดยปราศจากความกลัว*ได้

ยิ่งไปกว่านั้น หากพิจารณาในประเด็นที่ฮอนเน็ตได้เน้นย้ำว่า ความรักและความเชื่อมั่นตนเองถือได้ว่าเป็นแบบแผนพื้นฐานของการยอมรับที่มาก่อนและมีความสำคัญในเชิงมโนทัศน์และในเชิงลำดับของการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ในกระบวนการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับเหนือแบบแผนการยอมรับในอีกสองแบบแผนอย่าง *สิทธิ*และ *ภราดรภาพ* ตลอดจนมโนทัศน์ที่เกี่ยวเนื่องอย่าง*การเคารพตัวเอง*และ*เกียรติภูมิในตนเอง*ตามลำดับแล้ว เราก็สามารถพิจารณาได้ว่า การละเมิดร่างกายจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่เรื่องที่สำคัญต่อการมีชีวิตที่ดีขั้นพื้นฐานของปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเรื่องที่ส่งผลต่อชีวิตที่ดีซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสร้างปทัสถานในการอยู่ร่วมกันของสังคมโดยรวมด้วย ในแง่นี้ การคุกคามหรือการละเมิดร่างกายในรูปของการข่มขืนหรือการทรมานที่เกิดขึ้นภายในสายสัมพันธ์ของครอบครัว คู่รัก กระทั่งหมู่มิตรสหาย นอกเหนือไปจากจะชี้ให้เห็นถึงการทำลายกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นระเบียบของการยอมรับที่เป็นอยู่ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของความ อยุติธรรม (injustices) ที่ส่งผลต่อสังคมโดยรวมไปพร้อมกัน (Honneth, 1995, pp. 106–107)

ในกรณีของสิทธินั้น ฮอนเน็ตคิดถึงประสบการณ์ในเชิงปฏิเสธที่มีต่อสิทธิและมโนทัศน์ที่เกี่ยวเนื่องอย่างการเคารพตัวเองในสองรูปแบบ กล่าวคือ การปฏิเสธสิทธิบางประการหรือทั้งระบบที่มีต่อปัจเจกบุคคล และ การคว่ำบาตรทางกฎหมาย (legal ostracism) ที่ส่งผลให้ปัจเจกบุคคลถูกกีดกันออกจากการคุ้มครองสถานภาพความเป็นบุคคลโดยระบบกฎหมาย สำหรับฮอนเน็ตแล้ว หัวใจสำคัญของการเข้าใจประสบการณ์เชิงปฏิเสธที่มีต่อสิทธินอกเหนือไปจากจะทำให้ปัจเจกบุคคลไม่ได้รับการยอมรับและไม่ได้รับความคุ้มครองในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลที่มีเสรีภาพและเสมอภาคท่ามกลางผู้อื่นในชุมชนทางกฎหมายเดียวกันแล้ว ประสบการณ์เชิงปฏิเสธที่มีต่อสิทธิยังส่งผลต่อการปฏิเสธกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลที่จะพัฒนาความสามารถในการเคารพตัวเองอย่างสมศักดิ์ศรี เพราะปัจเจกบุคคลไม่ได้อยู่ภายใต้เงื่อนไขและกระบวนการที่มีลักษณะทั่วไปและเป็นสากลซึ่งอนุญาตให้บ่มเพาะความคิดที่ว่า ตนเองเป็นทั้งผู้ร่วมสร้างกฎหมายและชุมชนทางกฎหมายกับสมาชิกคนอื่น ๆ ที่เสรีและเสมอภาค และเป็นผู้ที่อยู่ในบังคับของกฎหมายและชุมชนทางกฎหมายที่ตนเองมีพันธะร่วมสร้างขึ้นมากับสมาชิกที่เสรีและเสมอภาคคนอื่น ๆ ด้วย

เมื่อพิจารณาในแง่นี้ ประสบการณ์เชิงปฏิเสธที่มีต่อสิทธิจึงมีนัยยะของการปฏิเสธกระบวนการเรียนรู้ที่ปัจเจกบุคคลใช้เป็นช่องทางเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองในการคิดถึงกฎเกณฑ์ที่ครอบคลุมผู้อยู่ในบังคับของกฎเกณฑ์ดังกล่าวเป็นการทั่วไปและเป็นสากลโดยที่ตนเองก็ผูกพันอยู่ในสายสัมพันธ์เดียวกันกับผู้อื่นในกฎเกณฑ์เดียวกันนี้ด้วย ประสบการณ์เชิงปฏิเสธที่มีต่อสิทธิในกระบวนการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ดังกล่าวจึงส่งผลทำให้แง่มุมของการพัฒนาความคิดที่ว่า ตนเองควรค่าแก่การได้รับสิทธิตามกฎหมายและควรค่าแก่การเคารพตนเองของปัจเจกบุคคลไม่สามารถเกิดขึ้นได้ มิพักต้องพูดถึงการพัฒนาความสามารถและศักยภาพที่จะหยิบยกข้ออ้างอันเป็นสากลและได้รับการยอมรับจากสมาชิกร่วมชุมชนทางกฎหมายเดียวกันที่ปลดปล่อยและไถ่ถอนออกจากระเบียบการยอมรับที่เป็นอยู่เพราะเป็นสิ่งที่ถูกปฏิเสธจากระเบียบของการยอมรับที่เป็นอยู่ไปตั้งแต่ต้นแล้วนั่นเอง (Honneth, 1995, pp. 118–121) ตัวอย่างที่อาจทำให้เห็นภาพของการปฏิเสธสิทธิที่มีต่อกระบวนการในการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ก็เช่น ในบางระบบกฎหมายนั้น เมื่อผู้หญิงได้ทำการสมรส กฎหมายจะกำหนดให้ผู้หญิงมีสถานภาพทางกฎหมายภายใต้สามี สถานภาพทางกฎหมายดังกล่าวทำให้ผู้หญิงไม่สามารถถือครองทรัพย์สินและทำสัญญาในนามของตนเองได้โดยลำพัง สิทธิในการถือครองทรัพย์สินและเสรีภาพในการทำสัญญาซึ่งเป็นหมุดหมายสำคัญของระบบกฎหมายสมัยใหม่จึงขึ้นอยู่กับเจตจำนงของสามี ในแง่นี้ กฎหมายดังกล่าวจึงวางอยู่บนระเบียบของการยอมรับว่า เมื่ออยู่ในสถาบันการแต่งงาน ผู้หญิงไม่ได้เป็นผู้ทรงสิทธิ์ที่เสมอภาคกันกับผู้ชาย หากพิจารณาตามวิธีคิดที่ได้กล่าวมาข้างต้นจึงหมายความต่อไปว่า ในกระบวนการของการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ในสถาบันการแต่งงาน ผู้หญิงจึงไม่ได้อยู่ในสถานะที่เป็นตัวกระทำที่เสรีในชุมชนทางกฎหมายที่เธออาศัยอยู่ และดังนั้น เธอจึงไม่อยู่ในสถานะที่จะพัฒนาความสามารถในการเคารพตัวเองได้อย่างสมบูรณ์ และดำรงตนอย่างมีศักดิ์ศรีทัดเทียมกันกับสมาชิกร่วมสังคมคนอื่น ๆ (Zurn, 2015, pp. 38–39)

ส่วนในประเด็นสุดท้าย คือ *ภราดรภาพ*นั้น ฮอนเน็ตคิดถึงพยาธิสภาพที่เกิดขึ้นกับภราดรภาพในฐานะที่เป็นเรื่องของการทำลายเกียรติภูมิที่มีต่อตนเองของปัจเจกบุคคลและ “ชุมชนของคุณค่า” ที่ปัจเจกบุคคลยึดถือและยอมรับในแบบแผนวิถีชีวิตร่วมกันกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม หรือในภาษาของฮอนเน็ตก็คือ *การทำให้วิถีชีวิตเสื่อมถอย (denigration of the way of life)* ดังที่ได้กล่าวไปในส่วนของการอภิปรายแบบแผนการยอมรับว่าด้วยภราดรภาพว่า ภราดรภาพเป็นเรื่องของเกียรติภูมิที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มทางสังคมมีกระบวนการในการให้คุณค่าทางสังคมที่มี

ความแตกต่างกันตามกลุ่มคนที่ยึดถือคุณค่า แบบแผนวิถีชีวิต หรือระเบียบของเกียรติภูมิ ในแง่นี้ ภราดรภาพและเกียรติภูมิจึงเป็นเรื่องของชุมชนทางวัฒนธรรมที่ยึดถือคุณค่าในวิถีชีวิตเฉพาะที่แตกต่างกันออกไปและสามารถพิจารณาได้ในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมย่อย (subcultures) ท่ามกลางวัฒนธรรมที่หลากหลายอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตเฉพาะและวัฒนธรรมย่อยดังกล่าวของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มทางสังคมไม่ได้มีลักษณะที่เป็นสัมพัทธนิยม (relativism) ที่ต่างก็มีปทัสถานที่แยกขาดจากกัน หากแต่วิถีชีวิตเฉพาะและวัฒนธรรมย่อยดังกล่าวเชื่อมโยงกับสังคมโดยรวมผ่านแง่มุมที่ว่า วิถีชีวิต ตลอดจนวัฒนธรรมอันเป็นแบบฉบับเฉพาะของตนเองมีคุณค่าและคุณูปการต่อสังคมโดยรวมอย่างไร ดังนั้น การทำลายเกียรติภูมิที่มีต่อตนเองของปัจเจกบุคคลและ “ชุมชนคุณค่า” ที่ปัจเจกบุคคลยึดถือร่วมกันกับสมาชิกทางสังคมคนอื่น ๆ จึงพิจารณาจากแง่มุมที่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันเป็นแบบฉบับเฉพาะดังกล่าวได้ถูกทำลายจนทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดังกล่าวไม่สามารถแสดงคุณค่าที่มีต่อสังคมโดยรวมได้ (Honneth, 1995, pp. 127–130) ตัวอย่างที่อาจจะช่วยทำความเข้าใจนี้ได้ก็เช่น การกล่าวหาบางกลุ่มทางศาสนา หรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อแบบแผนและวิถีปฏิบัติบางอย่างของกลุ่มคนเหล่านั้นว่าเป็นภัยต่อสังคมโดยรวม การกล่าวหาดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงแค่เรื่องของข้อกล่าวหาหรือกระทั่งสะท้อนให้เห็นระเบียบของเกียรติภูมิ (esteem order) ที่สังคมยึดถือเท่านั้น หากแต่การกล่าวหาดังกล่าวอาจส่งผลต่อการปิดกั้นหรือทำลายความสามารถของกลุ่มคนที่ถูกกล่าวหาเหล่านี้ที่จะพัฒนาอุปนิสัย ความสามารถ แบบแผนปฏิบัติ และความสำเร็จอันเป็นแบบฉบับเฉพาะตัวของตนเองได้ ยิ่งไปกว่านั้น บรรดาข้อเสนอที่แสดงให้เห็นถึงคุณูปการหรือคุณค่าที่มีต่อสังคมก็ไม่สามารถแสดงออกมาได้ เพราะระเบียบของเกียรติภูมิที่เป็นอยู่ไม่ยอมรับและอนุญาตให้กลุ่มคนดังกล่าวสามารถแสดงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนเอง (Zurn, 2015, p. 43)

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานชิ้นนี้ปรับปรุงและพัฒนาให้อยู่ในรูปของบทความวิจัยจากผลงานวิจัยในหัวข้อ “การเมืองของการยอมรับ (Politics of Recognition): โครงการทฤษฎีสังคมของแอ็กเซล ฮอนเน็ต” *ภายใต้ โครงการปริทรรศน์นักทฤษฎีมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ร่วมสมัย* ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) (ฝ่ายมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์) ตามสัญญาเลขที่ RDG60H0006 ผู้วิจัยขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. วิศรุต พึ่งสุนทร แห่งภาควิชา

ประวิศาสตร์ ปรัชญาและวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หัวหน้าโครงการวิจัยที่เชื้อเชิญให้ผู้วิจัยเข้าร่วมโครงการที่ท้าทายนี้ และขอขอบคุณชุติเดช เมธีชุติกุล ที่เป็นธุระจิปาถะให้กับการจัดทำผลงานวิจัยชิ้นนี้

บรรณานุกรม

Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2002). *Dialectic of enlightenment: Philosophical fragment* (E. Jephcott, Trans.). Stanford, CA.: Stanford University Press.

Anderson, J. (1995). Translator's introduction. In A. Honneth, J. Anderson (Trans.). *The struggle for recognition: The moral grammars of social conflicts* (pp. x–xxi). Cambridge, MA.: MIT Press.

Benhabib, S. (1986). *Critique, norm, and utopia: A study of the foundations of critical theory.* New York: Columbia University Press.

Brunkhorst, H. (2005). *Solidarity: From civic friendship to a global legal community* (J. Flynn, Trans.). Cambridge, MA: MIT Press.

Habermas, J. (1974). *Theory and practice* (J. Viertel, Trans.). London: Heinemann.

Habermas, J. (1985). *Toward a rational society: Student protest, science, and politics* (J. J. Shapiro, Trans.). Cambridge: Polity Press.

Held, D. (1990). *Introduction to critical theory: Horkheimer to Habermas.* Cambridge: Polity Press.

Honneth, A. (1991). *Critique of power: Reflective stages in a critical social theory* (K. Baynes, Trans.). Cambridge, MA: MIT Press.

Honneth, A. (1995). *The struggle for recognition: The moral grammars of social conflicts* (J. Anderson, Trans.). Cambridge, MA: MIT Press.

Horkheimer, M. (1972). *Critical theory: Selected essays.* (M. J. O'Connell and Others, Trans.). New York: Continuum.

Horkheimer, M. (1993). *Between philosophy and social science: Selected early writings* (G. F. Hunter, M. S. Kramer, & J. Torpey, Trans.). Cambridge, MA: MIT Press.

Pensky, M. (2008). *The ends of solidarity: Discourse theory in ethics and politics.* Albany: State University of New York Press.

Petherbridge, D. (2011). Introduction: Axel Honneth's project of critical theory. In D. Petherbridge (Ed.), *Axel Honneth: Critical essays: With a reply by Axel Honneth* (pp. 1–30). Leiden: Brill.

Petherbridge, D. (Ed.). (2011). *Axel Honneth: Critical essays: With a reply by Axel Honneth.* Leiden: Brill.

Zurn, C. (2015). *Axel Honneth.* Cambridge: Polity Press.